

บทที่ 2

ชีวประวัติของ ประยูร จรรย์วณิช

นำเรื่อง

ภาพล้อซึ่งเรียกกันในภาษาอังกฤษว่า Caricature คือภาพที่ผู้เขียนมีเจตนาล้อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือหลายบุคคล เป็นการเขียนขึ้นอย่างหยาบ ๆ แต่คุณแล้วรู้ได้ว่าเป็นภาพของคณนั้นคนนั้นและให้อยู่ในอากัปภิกิริยาที่ดูแล้วเกิดความขบขัน ส่วนที่เหมือนหรือคล้ายผู้ที่ถูกล้อคือ ใบหน้าซึ่งผิดกับภาพตลกที่เรียกกันในภาษาอังกฤษว่า "Cartoon" ซึ่งผู้เขียน เขียนขึ้นจากจินตนาการไม่เหมือนใครที่มีตัวตนจริง ๆ

เจมส์ กิลล์เรย์ (James Gillray) ผู้ให้กำเนิดการเขียนภาพล้อการเมืองขึ้นในโลก เขาเกิดเมื่อ ค.ศ. 1757 (ตรงกับ พ.ศ. 2300) บิดาเป็นทหารนอกประจำการและยึดอาชีพเป็นนายช่างตัดเสื้อแห่งหนึ่งที่ตำบลเชลซี ประเทศอังกฤษ กิลล์เรย์ได้หนีออกจากบ้านเมื่ออายุได้ 12 ขวบ ลี้ภัยหนีมาจากภาพล้อการเมืองที่เขาเขียนได้ที่พิมพ์เผยแพร่และบิดาไม่พอใจไม่ต้องการให้เขายึดอาชีพนี้ เมื่อกิลล์เรย์หนีออกจากบ้านไปอยู่กับคณะละครคนเร่ ต่อมาได้เข้าศึกษาใน Royal Academy ในขณะที่ทวีปยุโรปกำลังเกิดกบฏพระมหากษัตริย์ และพวกขุนนาง ฐานะไม่มั่นคง เนื่องจากประชาชนและรัฐบาลไม่พอใจในการกระทำ ทางประเทศอังกฤษเอง การใช้จ่ายอย่างสุรุยสุราย ความวุ่นวายในเรื่องรักใคร่อย่างผิดกฎหมายและศีลธรรม ภาพการ์ตูนเช่นนั้นย่อมเป็นโอกาสอันงามของกิลล์เรย์ ภาพใหม่ที่ถูกนำออกเผยแพร่ในฐานะสินค้าของร้านจำหน่ายภาพพิมพ์ของนางฮัมฟรีย์ ซึ่งตั้งอยู่ไม่ห่างจากสวนสาธารณะพิคเคิลลี ผู้คนที่ผ่านไปมาตั้งแต่นายกรัฐมนตรีจนถึงคนยากจนต่างก็หยุดดูภาพล้อเหล่านี้ กิลล์เรย์ขณะนั้นอายุได้ 21 ปี พระบรมวงศานุวงศ์ตกอยู่ในฐานะเป่าที่ถูกเขาโจมตีมากที่สุดและโดยเฉพาะพระนางชาร์ลอตต์ พระราชินีนาถ ถูกเขาโจมตีด้วยภาพล้อมากกว่าคนอื่น ๆ แต่เมื่อถึงวิกฤตการณ์ที่ประเทศชาติเกิดอันตราย กิลล์เรย์ หยุดยั้งการโจมตีรัฐบาลและสถาบันพระมหากษัตริย์ หันมาเป็นฝ่ายรัฐบาลและพระมหากษัตริย์ ภาพล้อของเขากลับเป็นภาพที่ช่วยลดความตึง

เครียดและเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้ประชาชนร่วมมือกันกับรัฐบาลและพระมหากษัตริย์ต่อต้านการโจมตีของนโปเลียน และกิลล์เรย์เองก็ได้รับบาดเจ็บจากสงครามครั้งนี้ด้วยทั้งร่างกายและจิตใจแต่เขาได้พยายามผลิตภาพใหม่สัปดาห์ละหนึ่งภาพเป็นเวลามากกว่า 30 ปี เขาต้องพิมพ์วันดีเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุด นางอัมพรีย์ต้องกักขังเขาไว้ในห้องชั้นบนของร้านขายภาพพิมพ์ และแล้วในวันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ. 1815 เจมส์ กิลล์เรย์ ผู้เป็นบิดาของการเขียนภาพล่องที่จับชีวิตลงด้วยการใช้ร่างที่เปลือยล่อนจ้อนกระแทกซึ่งลูกกรงหน้าต่างตกลงมา รวมอายุได้ 58 ปี¹

ใน ค.ศ. 1850 มีนิตยสารฝรั่งเศษฉบับหนึ่งชื่อ CARIVARI ได้ตีพิมพ์ภาพการ์ตูนเป็นรายแรกของโลก ครั้นต่อมาจึงมีนิตยสารของอังกฤษอีกฉบับหนึ่งชื่อ PUNCH ซึ่งเป็นนิตยสารรายสัปดาห์ เนื้อหาเน้นหนักไปในการเสียดสีการเมือง และมีภาพล้อการเมืองประกอบไว้ด้วย ปรากฏว่านิตยสาร PUNCH ได้รับการต้อนรับจากประชาชนคนอ่านอย่างมาก ทำให้กิจการเจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็วจนกลายเป็นนิตยสารอีกฉบับหนึ่งที่มีอายุยืนยาวอยู่มาไ้จนถึงทุกวันนี้ ปัจจุบันนิตยสาร PUNCH มีสมาชิกอ่านประจำอยู่เกือบทั่วโลกรวมทั้งในประเทศไทย แสดงว่านักอ่านหนังสือทุกมุมโลกยังต้องการภาพการ์ตูนเพื่อคู่เป็นการผ่อนคลายอารมณ์เครียดในชีวิตประจำวันอยู่ โดยไม่เสื่อมคลายลงเลย²

006192

ภาพการ์ตูนในยุคต้น ๆ นั้นจะเรียกว่าเป็นลักษณะและลีลาของการ์ตูน เลขที่เดียวกันก็ยังคงเรียกได้ไม่สูญสนิท เพราะส่วนมากเขียนเป็นภาพลายเส้นมีการเก็บรายละเอียดในภาพเกือบหมดทุกอย่าง แม้กระทั่งในเรื่องแสงเรื่องเงา ก็สมบูรณ์จนแทบจะไม่มีที่ติ ภาพการ์ตูนในยุคนั้นจึงดูเป็นภาพวิจิตรมากกว่าจะเป็นภาพการ์ตูน เพียงแต่มีการบรรยายชวนขันประกอบไว้ด้วย ภาพเหล่านี้แต่เดิมนักเขียนจะเขียนเป็นภาพเดี่ยวโดด ๆ ส่วนคำบรรยายของภาพชวนขันนั้น ค่อนข้างจะยาวเยิ่นเย้อ มุขตลกก็เป็นแบบเก่า ๆ แต่ก็เป็นที่นิยมของประชาชนทั่วไปในสมัยนั้น³

¹ยูนิซ เร็เยอร์, "นักเขียนภาพล่องคนแรกของโลก," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 6 (21 กุมภาพันธ์ 2503): 18-19, 47-48.

²วิชัย อภัยสุวรรณ, "การ์ตูนรุ่นปู่," หน้า 101.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 102.

อาจกล่าวได้ว่าภาพลัทธิการเมืองและสังคม จะปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์มาก่อน เนื่องจากภาพลัทธิการเมืองและสังคมเปรียบเสมือนการเสนอข่าวอย่างหนึ่งแต่เป็นการเสนอด้วยภาพและเรื่องราวของข่าวอย่างสั้น ๆ ซึ่งผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ทันที

สำหรับประเทศไทย หนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มมีภาพประกอบข่าว หนังสือพิมพ์หลายฉบับนำรูปภาพมาประกอบข่าว แต่เป็นข่าวสำคัญเท่านั้นและสมัยนั้นเริ่มมีการเขียนภาพลัทธิการเมืองในหนังสือพิมพ์ ตัวอย่างภาพลัทธิการเมืองในหนังสือพิมพ์สมัยแรก ๆ พอจะหาได้จาก จำเริญ (2458) เป็นหนังสือสัพเพเหระคดี ภาพที่น่าสนใจได้แก่การชุมนุมของ จากนั้นเป็นต้นมาค่อย ๆ มีภาพการ์ตูนปรากฏตามหนังสือพิมพ์มากขึ้น นักเขียนภาพลัทธิการเมืองคนแรกของไทย คือ เปล่ง ไทรปิ่น (ขุนปฏิภาคพิมพ์ลิขิต)¹ ได้วาดภาพลัทธิการเมืองที่พิมพ์ใน หนังสือพิมพ์กรุงเทพเดลิเมล์ ใช้นามปากกาว่า "เปล่ง"²

เปล่ง ไทรปิ่น (ขุนปฏิภาคพิมพ์ลิขิต) เกิดที่บ้านตำบลบางยี่ขัน จังหวัดธนบุรี เมื่อ พ.ศ. 2428 บิดาชื่อ สวน มารดาชื่อ เกา มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน 5 คน เปล่งเป็นบุตรคนโต เมื่ออายุ 12 ปีได้ติดตามพระยาราชานุประพันธ์ ซึ่งเป็นราชทูตประจำประเทศญี่ปุ่นไปอยู่ญี่ปุ่นนานถึง 5 ปี จึงได้ติดตามเพื่อนไปอยู่ประเทศอังกฤษ ได้ศึกษาวิชาการต่าง ๆ ด้านการเขียนภาพ ทำแม่พิมพ์ การถ่ายภาพ ล้างภาพ การแกะสลักและการกลึง โดยทำงานไปด้วยเรียนไปด้วยตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาวาดเขียน เปล่งได้เป็นเด็กรับใช้อาจารย์สอนวิชาวาดเขียนแห่งหนึ่ง อาจารย์ได้ถ่ายทอดวิชาให้อย่างไม่ปิดบัง สามปีต่อมาเปล่งได้เดินทางต่อไปเคนมาร์ค ฮอลแลนด์ ฝรั่งเศส อิตาลี ทำงานไปด้วยเรียนไปด้วยเช่นเดิม เขากลับเมืองไทยเมื่ออายุ 32 ปี ตั้งร้านทำแม่พิมพ์สมัยใหม่ โดยใช้กรรกักสังกะสี แต่ถูกขโมยทั้งความคิดและอุปกรณ์ ในขณะนั้นหนังสือพิมพ์ กรุงเทพ เดลิเมล์ ซึ่งมีหลุย ศิริวัต เป็นเจ้าของและผู้อ่านวยการ ได้เปิดประกวดภาพลัทธิการเมืองปรากฏผลว่า ภาพลัทธิของเปล่งได้รับรางวัลชนะเลิศ เขาก็เริ่มมีชื่อเสียงตั้งแต่นั้นมาโดยเขียนภาพลั

¹นิจใจ, "นักเขียนการ์ตูนการเมืองคนแรกของเมืองไทย," ข่าวกรุงเทพ 13 (ธันวาคม 2506): 20.

²วิชัย อภัยสุวรรณ, "การ์ตูนรุ่นปู่," หน้า 102.

การเมืองให้ หนังสือพิมพ์กรุงเทพเดลิเมล์ ภาพการ์ตูนส่วนมากจะเป็นภาพล้อนักการเมืองคนสำคัญๆ ในยุคนั้น อาทิ เจ้าพระยาบวรราช พระยามโนปกรณนิติธาดา พระยาพลพลพยุหเสนา เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เบล่งยังเป็นคนแรกที่ตั้งร้านทำแม่พิมพ์สังกะสีขึ้น เมื่อพ.ศ. 2460 นับเป็นวิวัฒนาการใหม่ของการพิมพ์จากการแกะภาพด้วยไม้มาเป็นที่ใช้กรดสังกะสีความสะอาดจึงมีมากกว่าเดิมและเขายังเป็นผู้ริเริ่มการถ่ายภาพยนตร์ของไทย ด้วยความสามารถเป็นพิเศษของเขาจึงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวให้เป็น "ขุนปฏิภาคพิมพ์ลัทธิ" ต่อมาได้สมรสกับคุณจร บุนนาค ธิดาเจ้าเมืองเพชรบุรี คือ เจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทศ บุนนาค) มีบุตรธิดารวม 4 คน เมื่อหนังสือพิมพ์กรุงเทพเดลิเมล์ถูกยุบเขาได้รับเชิญไปเป็นอาจารย์สอนวิชาวาดเขียนโรงเรียนเพาะช่าง ภายหลังขอลาออกจากโรงเรียนเพาะช่างเพราะชราภาพมากแล้วและได้ไปประจำตำแหน่งผู้อำนวยการพิเศษของบริษัทศรีกรุง จำกัด ซึ่งเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ศรีกรุง ไทย-ราษฎร์ เขาถึงแก่กรรมที่โรงพยาบาลวชิระด้วยโรคไตเสียการ เมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2485 รวมอายุได้ 57 ปี¹

จากการริเริ่มของหนังสือพิมพ์กรุงเทพเดลิเมล์ แท้ที่จริงแล้วมีการลงภาพล้อการเมืองแพร่หลายในหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ แม้แต่นายไอศิยาควา ชาวนิพนธ์ ที่มาทำหนังสือพิมพ์ยามาโตขายในเมืองไทย ก็พิมพ์ภาพล้อการเมือง โดยมีนักเขียนภาพล้อประจำคือ "ชัญญู" (ชัญญะ อุททกานนท์) นอกจากนั้นก็ยังมีนักเขียนภาพล้อการเมืองคนอื่น ๆ เช่น "เสือเตี้ย"²

นักเขียนภาพล้ออีกท่านหนึ่งในสมัยนั้นคือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยในเรื่องศิลปการเขียนภาพมาก ขณะที่เสด็จไปประทับ ณ พระราชวังพญาไทใหม่ ๆ เมื่อพ.ศ. 2463 ก็โปรดให้ย้าย "ดุสิตธานี" ไปจากพระราชวังดุสิตด้วย และในบริเวณดุสิตธานีก็มีสโมสรของพรรคการเมือง "โบว์สีน้ำเงิน" อันเป็นพรรคของพระองค์ท่าน ในสโมสรนี้มีบริการของสโมสรบริบูรณ์อย่างสโมสรทั้งหลายและในปีเดียวกันนี้เอง ได้โปรดให้มีการประกวดภาพสมัครเล่นเป็นการ

¹นิจใจ, "นักเขียนการ์ตูนการเมืองคนแรกของเมืองไทย," หน้า 20-25.

²วิชัย อภัยสุวรรณ, "การ์ตูนรุ่นปู่," หน้า 102.

ภายใน แบ่งการประกวดออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. ภาพล้อ (Cartoon) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าพระราชทานคำว่า Cartoon เป็นภาษาไทยว่า "ภาพล้อ"
2. ภาพนึกเขียน คือ ภาพที่เขียนจากความนึกคิด
3. ภาพเหมือน คือ ภาพที่เขียนเหมือนของจริง

มีข้าราชการบริพารทั้งผู้ใหญ่ ผู้น้อยส่งภาพเข้าประกวดกันมากถึงกำหนดก็นำภาพไปติดตั้งแสดงมีคนตรีบรรเลงให้ฟัง ทั้งไทยและสากลไทยจริง ๆ เทศจริง ๆ ไม่มีดนตรีแบบครึ่งชาติ เก็บค่าผ่านประตูค่อนข้างสูงอย่างต่ำสุด 10 บาท ผู้จะเข้าไปชมจะต้องแต่งกายสุภาพจึงเป็นงานที่น่าเที่ยว งานแบบนี้เคยจัดที่พระราชวังบางปะอินอีกครั้งหนึ่ง จัดทำนองเดียวกันและเนื่องจากงานประกวดภาพนี้เอง เป็นสาเหตุให้ไค้ทรงมีพระราชหฤทัยในทางคุ้มครองเป็นครั้งแรก ไค้ทรงคุ้นกับหม่อมเจ้าหญิงวัลลภาเทวี (พระวรกัญญาพทาน) เป็นการเริ่มต้น ในการประกวดภาพทั้ง 2 คราวนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไค้ทรงวาดภาพล้อมากมายหลายชุดหลายบทว่าถึงผีพระหัตถ์แล้วก็ไม่ถึงชั้น เป็นนักเขียนแต่พระราชดำริในทางประติมากรรมหาตัวจับไค้ยากคือ เมื่อทรงเขียนภาพล้อผู้ใดไม่ต้องบอกว่าเป็นใคร หรืออะไรก็รู้ไค้ว่าเป็นผู้นั้นสิ่งนั้น ภาพผีพระหัตถ์เหล่านี้ ถ้าเป็นภาพล้อท่านผู้ใดเจ้าของมักซื้อไว้ด้วยราคาสูง บางภาพขายไค้เป็นหมื่น ๆ ก็มี เงินที่ไค้จากการขายภาพเหล่านี้ก็ส่งเข้าสมทบทุนซื้อปืนเสือป่าเป็นสาธารณกุศล ส่วนมากนำลงพิมพ์ในหนังสือ ศิลิตสมิต¹

ในช่วงปี พ.ศ. 2468-พ.ศ. 2470 มีหนังสือพิมพ์ออกมาหลายฉบับแต่ละฉบับก็มีจุดประสงค์ไปในทำนองเดียวกันอย่างหนึ่งก็คือ เพื่อต่อต้านและตีแผ่ความชั่วของข้าราชการที่ทุจริต...ภาพการ์ตูนสมัยแรกเป็นการเขียนภาพชำชนเสียก่อนแล้วค่อยมีภาพล้อการเมืองซึ่งเป็นการล้อบุคคลเสียมาก²

¹ทวี มุขระโกษา, พระมหาธีรราชเจ้า, หน้า 591-593.

²เจิมพันธ์ กอวณสกุล, "ภาพประกอบในหนังสือไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษาด้านนิเทศศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), หน้า 164, 167.

ภาพล้อในหนังสือพิมพ์ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นภาพเขียนล้อเลียนเรื่อง การเมืองบ้าง เรื่องเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอันเป็นสิ่งที่ไม่ดี ควรที่รัฐบาลหรือเจ้าพนักงานควรจะได้แก้ไข ก็นำมาเขียนเป็นภาพล้อประกอบกลอน เพลงยาว เพลงลำตัด ที่มีชื่อเสียงมากและลงเป็นประจำได้แก่ลำตัดประกอบภาพของ "แก่นเพชร" ซึ่งลงใน หนังสือพิมพ์เกราะเหล็ก เป็นประจำ เช่น ฉบับวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2472 ลงภาพเขียนล้อเป็นรูปคนไทยไปซื้อหมูที่คนจีนขาย แล้วมีคำในภาพเป็นชื่อเรื่องว่า เริ่มถูกชูดเลือด! ข้างล่างของภาพมีกลอนลำตัด เขียนเป็นทำนองคนจีนกำลังรวบรวมกิจการค้าขายจากคนไทย คงจะยกกลอนตอนหนึ่ง

อุนิจาสยาม เป็นเขตคามของไทย ทั้งผู้ดีและไพร่ ล้วนเป็นไทยทั้งชอบ
ถึงจะค้าขาย พอกค้าไทยคุยกัน พอโคแแบ่งโคมัน ก็นตามมีตามชอบฯ
ถึงจะค้าทางดิน ไม่ถึงกินเลือดเนื้อ มิไคหิงไคเถือ ถึงกระตุกกรอบ ๆ
เพราะวาพี่น้องไทย มันในศาสนา เรายังมีเมตตา กรุณาครอบรอบฯ
ครั้นจำเนียรกาลมา มีพอกค้าทางควา ตางก็พากันก้าว เขามาอยู่ในขอบ
ไลพอกค้าไทยเปิด จนเติลิกจากตลาด ไทยก็สิ้นสามารถ ยกตลาดออกมามอบฯ¹
าธา

การผลิตหนังสือในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีปริมาณมากแต่ค้อยคุณภาพ ภาพประกอบในหนังสือก็มีสภาพเดียวกัน แต่ในสมัยนี้มีนักเขียนภาพประกอบที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคนหนึ่งของเมืองไทย และมีชื่อเสียงมาจนทุกวันนี้ คือ เหม เวชกร ผู้ริเริ่มเขียนภาพแบบมีมุมมีแสงเงา จาก มีบรรยากาศไม่แบนต่อนื่องมาจนทุกวันนี้ ถือว่าเป็นผู้มีส่วนวิวัฒนาการงานในภาพเขียนของไทยคนหนึ่ง เหม เวชกร เกิดเมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2446 เข้าเรียนโรงเรียนหลายแห่งรวมทั้งโรงเรียนอัสสัมชัญ โรงเรียนเทพศิรินทร์ แต่เรียนไม่สำเร็จ ต่อมาได้มีโอกาสรู้จักกับนายลิกอริ สถาปนิกชาวอิตาลีเขียน หัวหน้าช่างเขียนภาพฝาผนังที่พระที่นั่งอนันตสมาคมในสมัยรัชกาลที่ 6 เขาเริ่มงานวาดเขียนเมื่ออายุ 22 ปี โดยเขียนปกหนังสือและภาพแทรกให้สำนักพิมพ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังร่วมกับจิตรกรคนอื่น ๆ เขียนภาพที่ระเบียงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

¹สุภาพันท์ บุญสะอาด, ประวัติหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจเทรดดิ้ง, 2517), หน้า 90-91.

เมื่ออายุได้ 32 ปี เหม เวชกร ได้เป็นเจ้าของสำนักงานหนังสือคณะเหม ตั้งอยู่ที่ถนนหลังวังบูรพา
 พระนคร ได้แต่งเรื่องและเขียนภาพเอง ในปี พ.ศ. 2483 ได้เขียนภาพการ์ตูนวิจิตรเรื่อง ศรี-
 ษณูชัย ขุนช้างขุนแผน สาวเครือฟ้า ราชาริราช อิเหนา กามนิต สังข์ทอง ฯลฯ แต่ละเรื่องมีภาพ
 สองถึงสามพันภาพ นอกจากนี้ยังเขียนภาพประกอบในหนังสือพิมพ์ และนิตยสารต่าง ๆ แสดงผลงาน
 และความสามารถของเขา จนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงสนพระทัยรับสั่ง
 ให้เข้าเฝ้าและทรงรับไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ ถวายงานให้พระองค์ เช่น ฉากซึ่งคว้ยไหม มี
 ภาพเขียนเป็นรูปท่อนหนึ่งในวรรณคดีไทย และภาพชนบทไทย เหม เวชกร สิ้นชีวิตด้วยวัณโรคปอด
 เมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2512 รวมอายุได้ 66 ปี เขามีลูกศิษย์เขียนเลียนแบบคล้าย ๆ
 กับการเขียนของเขา เช่น สมควร สกุลทอง¹

นอกจากนี้ยังมีนักเขียนการ์ตูนคนอื่น ๆ ที่มีชื่อเสียงของเมืองไทยในยุคที่นักเขียนการ์ตูน
 สามารถเขียนภาพล้อเลียนได้อย่างเปิดเผยแม้ว่าจะอยู่ในสมัยการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช
 ก็ได้

ัญญะ อุทธกานนท์ เขียนภาพล้อไครุ่นแรง เค็กร้อน สนุกสนาน เช่นเขียนภาพใบหน้าของ
 พระยายมราช (ปั้น สุขุม) รัฐมนตรีมหาดไทย แต่กายเป็นอีแร้ง เป็นหน้าปกหนังสือพิมพ์ ช่างในก็เป็น
 กลอน เป็นลำตัดโต้ตอบกัน²

สำหรับการ์ตูนเรื่องยาวที่เขียนภาพต่อเนื่องกัน เป็นเรื่องราวนั้นยังไม่ปรากฏจนกระทั่งใน
 ระยะเวลาปี พ.ศ. 2475-2476 จึงปรากฏนักเขียนการ์ตูนเรื่องยาวคนแรกของเมืองไทยคือ สวัสดิ์
 จูฑะรพ เป็นผู้ริเริ่มการเขียนภาพการ์ตูนเรื่องยาวขึ้น เมื่อราว พ.ศ. 2475-พ.ศ. 2476 โดยได้
 เขียนเรื่องสังข์ทองขึ้นเป็นเรื่องแรกลงในหนังสือพิมพ์รายวันสยามราษฎร์ ซึ่งมีสำนักงานตั้งอยู่ที่เชิง
 สะพานมอญ ปรากฏว่างานชิ้นนี้ได้รับความนิยมจากผู้อ่านอย่างแพร่หลาย สวัสดิ์ จูฑะรพ จึงได้
 เขียนภาพการ์ตูนเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ขึ้นอีกหลายเรื่อง เช่น ไกรทอง สังข์ศิลป์ชัย พระอภัยมณี

¹ เจริญพันธ์ กอวชันสกุล, "ภาพประกอบในหนังสือไทย," หน้า 172-173.

² ประยูร จรรยาวงษ์, "การบรรยายเรื่องภาพการ์ตูน," หน้า 19.

พระสมุท และอิเหนา ฯลฯ จนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดขึ้น สภาพของหนังสือพิมพ์ซบเซาไป เนื่องจากมีอุปสรรคเกี่ยวกับอุปกรณ์การพิมพ์ เช่น กระดาษและหมึกพิมพ์ ขนาดของหนังสือพิมพ์ จึงต้องเล็กลง ความจำเป็นในการเสนอภาพการ์ตูนก็ถูกตัดทอนไป¹

สวัสดิ์ จุฑะรพ ไครีเริ่มสร้างตัวการ์ตูนเอกของเขาขึ้นมา จนเป็นที่นิยมกันต่อ ๆ มาในบรรดานักเขียนการ์ตูน คือ จะมีตัวเอกเป็นสัญลักษณ์ประจำไม่ว่าจะเขียนภาพการ์ตูนเรื่องใดเมื่อใด จะปรากฏการ์ตูนตัวเอกแสดงอยู่ด้วยเสมอจนผู้อ่านมีความรู้สึกว่าการ์ตูนตัวเอกตัวนั้น มีชีวิตและจิตใจขึ้นมา

สวัสดิ์ จุฑะรพ สร้างตัวละครขุนหมื่น โดยได้รับอิทธิพลมาจากป๊อบอาย ขุนหมื่นเป็นที่นิยมรับกันในหมู่นักเขียนมาก บางคนถึงกับเขียนที่ออกสื่อ ขุนหมื่นนั้นเป็นที่เลื่องลือมาก หลายต่อหลายแห่งหนังสือพิมพ์ก็มักจะขอคั่นฉบับขุนหมื่นไปลงเป็นประจำ สวัสดิ์ จุฑะรพ เป็นคนที่ทำงานละเอียดมาก วันหนึ่งๆ จะผลิตคั่นฉบับได้ไม่เกิน 1 ชิ้น การร่างและตัดเส้นหมึกกับเส้นดินสอดึงกับต้องหับกันสนิทจะเกินกันขาดกันไม่ได้เป็นอันขาด²

ในระบะนั้นมีนักเขียนการ์ตูนเรื่องยาวและการ์ตูนเรื่องสั้น ๆ หลายคนเช่น ฉันท สุวรรณบุญ เขียนการ์ตูนเรื่องสั้น ๆ ขยายความจากนิทานโลกนิที คำโคลง วิคต สุทธิเสถียร เขียนในหนังสือเพลินจิตต์ เป็นการ์ตูนเรื่องบางระจัน จ่านงค์ รอคอรีย์ ผู้สร้างระเด่นสั้นโค ในหนังสือพิมพ์ศรีกรุง และพญาน้อยชมตลาดในหนังสือพิมพ์ไทยราษฎร์³ หลังเหตุการณ์วันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม 2516 การเมืองของไทยมีอิสระเสรีภาพอย่างมากมาย จึงได้เกิดมีนักเขียนภาพล้อการเมืองหลายคน เช่น ชัย ราชวัตร ในหนังสือพิมพ์เคลนิวิล์ ทิคณ ในหนังสือพิมพ์เสียงปวงชน ทอนส์ในหนังสือพิมพ์ดาวสยาม เปี้ยกในหนังสือพิมพ์ศานต์สยาม พ. ยุกตะนันท์ ในหนังสือพิมพ์เสียงปวงชน วีรชน ในหนังสือพิมพ์เคลไหม้อัก ในหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย อรุณ วัชรสวัสดิ์ ในหนังสือพิมพ์

¹สวัสดิ์ จุฑะรพ, พระสมุท (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2511), 1: คำนำ.

²ประยูร จรรย์วาทย์, "การบรรยายเรื่องภาพการ์ตูน," หน้า 22.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 20-20.

ประชาชาติ ไอคกรีมในหนังสือพิมพ์บ้านเมือง เป็นต้น

ประยูร จรรย์วามษ์ นักเขียนการ์ตูนที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคนหนึ่งของเมืองไทย และมีผลงานด้านการ์ตูนเขียนภาพการ์ตูนทั้งเรื่องยาวเรื่องสั้น ภาพล้อการเมือง เสียดสีสังคม ตลอดจนวาดภาพการ์ตูนประกอบหนังสือสำหรับเด็ก ประกอบบทความให้ความรู้เรื่องต่าง ๆ จากความแน่วแน่นในการเขียนการ์ตูนติดต่อกันมาเป็นเวลายาวนานถึง 40 ปี และจะมีผลงานอีกต่อไปเรื่อย ๆ โดยไม่หยุดยั้ง ตราบเท่าที่ยังสามารถจะเขียนภาพการ์ตูนเสนอแก่ผู้อ่านได้

ประยูร จรรย์วามษ์ ในวัยเด็ก

กำเนิด

ประยูร จรรย์วามษ์ เกิดในท้องตึกแถวตลาดบางลำพู เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2458 ปีเถาะ เวลาประมาณก่อน 11.00 น. บิดาชื่อ นายประสงค์ จรรย์วามษ์ และมารดาชื่อ นางเรียบ จรรย์วามษ์ ก่อนที่จะมาเช่าตึกแถวตลาดบางลำพู ทั้งบิดาและมารดาต่างพ่ายเรือขายผลไม้ส่วนกันมาก่อน¹

เมื่อกาลก่อนตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมาไทยเราไม่เคยปรากฏว่ามีนามสกุลใช้กันเลย มีเพียงแต่ชื่อตัวเท่านั้นเป็นเช่นนี้เรื่อยมาจนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวผู้ซึ่งเล็งเห็นการณ์ไกล จึงได้ทรงประกาศพระราชบัญญัติขนานนามสกุลขึ้นในประเทศไทย ซึ่งนับเป็นประเทศแรกในตะวันออก เมื่อพุทธศักราช 2456²

ประยูร จรรย์วามษ์ ได้กล่าวถึงความเป็นมาของนามสกุล "จรรย์วามษ์" ไว้ว่านามสกุล "จรรย์วามษ์" ไม่ทราบแปลว่าอะไร และใครเป็นต้นสกุล "จรรย์วามษ์" แต่มั่นใจว่าเป็นนามสกุลที่ทุกคนต้องขอจดทะเบียนในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นามสกุล "จรรย์วามษ์" เป็น

¹สัมภาษณ์ ประยูร จรรย์วามษ์, 22 ตุลาคม 2520 .

²ทวี มุขกระโงษา, พระมหาธีรราชเจ้า, หน้า 347.

มารดาของประยูร จรรยาวงษ์ เมื่ออายุ 35 ปี

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นามสกุลของชาวบ้านธรรมดา ๆ เพราะเท่าที่คนคว่ำสืบสวนคุณแล้วไม่ปรากฏว่าผู้ใช้นามสกุลนี้มีบรรดาศักดิ์ใด ๆ มาก่อนเลย¹ ประยูร จรรย์วางษ์มีพี่น้องทั้งหมด 4 คนคือ

1. ร.ท. เริ่ม จรรย์วางษ์ ร.น. (ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ 60 ปี)
2. นายเหรียญ จรรย์วางษ์ (ข้าราชการกรมสรรพากรปลดเกษียณแล้ว)
3. เด็กหญิงทองสุข จรรย์วางษ์ (ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ 3 ขวบด้วยโรคคอคีม)
4. นายประยูร จรรย์วางษ์²

การศึกษา

เมื่อเด็กชายประยูร จรรย์วางษ์ อายุได้ 2-3 ขวบ พ่อแม่พาเด็กชายประยูร จรรย์วางษ์ ไปฝากท่านอาจารย์นิยม ท่านเป็นอดีตโหรหลวงสมัยรัชกาลที่ 4-ที่ 5 ปลดเกษียณแล้วเพราะความชราภาพ อาจารย์นิยมเลยมาจำศีลภาวนาอยู่ที่ศาลาวัดสังเวช บางลำภู อาจารย์นิยมก็รับสอนหนังสือให้ฟรี ด้วยความเมตตาจากอาจารย์นิยมสอนเด็กประมาณ 7-8 คน พ่อแม่ของเด็ก ๆ ก็ส่งข้าวส่งปิ่นโตให้ท่านอาจารย์นิยมแทนค่าเล่าเรียน เด็กชายประยูรก็เข้าเรียน ในการเล่าเรียนฝึกกับพี่ชายที่เขียนหนังสือด้วยลายมือตัวบรรจง (แบบราชเลขา) สวยมาก อยู่มาวันหนึ่งอาจารย์นิยมลงโทษเด็กชายประยูรกับเด็กชายนิค สิบญูเวียง โดยจับเด็กทั้งสองแฉกเอาผ้าซีริวใหญ่แทนกางเกง แล้วเอาเชือกกลมเอาเด็กทั้งสองให้ถือกะลาคนละใบ แล้วจูงออกมาที่หน้าตลาดบางลำภู เด็กสองคนเดินร้องไห้ตามมา อาจารย์นิยมสั่งสอนไปด้วยว่า "คนที่เกียจเรียนจะต้องเป็นขอทานอย่างนี้" แล้วก็จูงเด็กสองคน มาหาพ่อแม่ของเด็กทั้งสองเพื่อ "ขอทาน" โดยเฉพาะพ่อแม่ของเด็กชายประยูร เห็นลูกชายถูกทำโทษใหญ่ผ้าซีริวจูงมาอย่างนั้นแทนที่จะซนเคือง กลับดีใจกันใหญ่เอาข้าวโพคัมมา "ให้ทาน" คนละผักเด็กชายประยูรกับเพื่อนคือเด็กชายนิค ยิ่งอับอายไม่กล้ารับข้าวโพคัมกลับร้องไห้สะอึกสะอื้น อาจารย์นิยมบังคับให้ไหว้และรับของบริจาคเรื่อยมาจึงจูงกลับวัด ความรู้สึกอับอายของเด็กชายประยูร ยังจำได้จนกระทั่งทุกวันนี้ หลังจากที่โดนทำโทษเลยเกิดความรู้สึกเข็ดเลิกขึ้น

¹ สัมภาษณ์ประยูร จรรย์วางษ์, 22 ตุลาคม 2520.

² สัมภาษณ์ประยูร จรรย์วางษ์, 22 ตุลาคม 2520.

เกียจเรียน เด็กชาคกลายเป็นเด็กขยันเรียนตั้งแต่นั้นมา¹

ในสมัยนั้น เมืองไทยมีโรงยาเดินที่ตั้งโดยถูกต้องตามกฎหมาย บิดาของประยูร จรรยาวงษ์ ผู้ชอบอาชีพค้าขาย ได้เปลี่ยนอาชีพจากขายผลไม้ส่วนเป็นผู้ผูกขาดโรงยาเดินถึง 5 โรง คือ แถว ตลาดบางลำภู สามเสน ราชวงศ์ เวียงคำรังสิต คลองบางเขื่อนหงษ์ การผูกขาดโรงยาเดินทำให้ฐานะของบิดาร่ำรวยโดยลำดับ ส่วนมารคานั้นย้ายจากขายของสวน และการคองมะม่วงที่ลือชื่อไปเปิดร้านขายผ้าลายที่ตลาดพาหุรัด บิดาจึงส่งบุตรชายคนโต คือเด็กชายเริ่ม จรรยาวงษ์ ไปเรียนที่โรงเรียนมัธยมวัดราชาธิวาสโดยซื้อจักรยานให้ขี่ไปโรงเรียน บุตรชายคนที่สองคือเด็กชายเหรียญ จรรยาวงษ์ เรียนที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ มีรถลาก(รถเจ๊ก) ไปรับไปส่งสำหรับบุตรชายคนสุดท้ายคือเด็กชายประยูร จรรยาวงษ์ ให้เรียนที่โรงเรียนอัสสัมชัญ เข้าวัดมาไปรับไปส่งและกำหนดให้กินอาหารกลางวันกับเด็กนักเรียนประจำพร้อมกับขาดหลวงควาย² ค่าเล่าเรียนในสมัยนั้นของโรงเรียนอัสสัมชัญเดือนละ 7 บาท ค่าอาหารกลางวันอีกเดือนละ 30 บาท สำหรับเด็กชายประยูร ซึ่งมีรถม้าไปรับ-ส่งที่โรงเรียนอีกเดือนละ 30 บาท นับว่าเป็นนักเรียนที่โก้คนหนึ่ง ความที่ยังไม่เคยเรียนภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศสมาก่อน เมื่อบราเคอร์สั่งการบ้านจึงไม่เข้าใจและมักทำการบ้านผิด ๆ เสมอ ผิด 5 ข้อโดนหวายเขียน ให้อ่านกอดคอกว่าหน้าที่หน้าชั้นเรียนหรือไม่ก็ให้ควาน้ำกับโต๊ะแถวหน้าสุด เด็กชายประยูรพบกับการถูกลงโทษจนรู้สึกหวาดผวา ขวัญเสียทุกวันก่อนถึงโรงเรียน วันไหนการบ้านเลขไม่ผิดก็รอดตัวไป วันไหนผิดทั้ง 5 ข้อละก็กระบวนมีรอยตีนมาให้แม่ดูเป็นประจำ แม่ก็ตีใจบอกว่า "ครูเอาใจใส่ลูกดี"³

การแต่งกายของนักเรียนอัสสัมชัญในสมัยนั้นไม่มีการบังคับเครื่องแบบ บิดามารดาของเด็กชายประยูร จรรยาวงษ์ ให้แต่งกายด้วยเครื่องแบบพลทหารเรือ ซึ่งเขายังนึกเสียคายไม่หาย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ประยูร จรรยาวงษ์, "สารพันปัญหาตามประสาชู้เล็ก," ไทยรัฐ (9 พฤศจิกายน 2515): 5.

²สัมภาษณ์ ประยูร จรรยาวงษ์, 23 ตุลาคม 2520.

³ประยูร จรรยาวงษ์, "สารพันปัญหาตามประสาชู้เล็ก," หน้า 12.

ประยูร จรรย์วณิช เมื่ออายุ 6 ขวบ

ศูนย์วิทยุโทรทัศน์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ว่าพ่อแม่จะแกลงให้ เป็นเครื่องแบบนายทหาร เรือหน้อยก็ไม่ได้ แกลงให้ เป็นแค่พลทหาร เรือเท่านั้น¹

ประยูร จรรย์วามษ์ ไม่เคยเสียใจต่อการลงโทษของครูถึงความรู้สึกที่ได้เขียนเล่าไว้ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐว่า

ครั้นต่อมาถึงยุคลูกชายผม - นายศุขเล็ก จรรย์วามษ์ ซึ่งเดี๋ยวนี้เป็นช่างออกแบบขนัตถุอยู่ที่บริษัททศมิตรเคอလာ (ปัจจุบันทำงานที่ธนาคารชาติ) เรียนอัลสลิ้มซันเหมือนกัน - วันหนึ่งเมื่อเขาเรียนอยู่ชั้นมูล - เขากลับมาผมก็สัมภาษณ์เขาว่า เป็นอย่างไรบ้าง? การเรียน - เขาบอกวว่า "เขานั่งอยู่แถวหลังคุณครู (ป.ทรวง) บอกคำบอกมักไม่ไคยบิซัดจึงเขียนคำบอกไมคอยถูกหมุด" ผมจึงแนะลูกชายไปว่า "ก็เมื่อคุณครูบอกคำบอกไม่ไคยบิซัด ก็ขอรองให้คุณครูบอกคำบอกซ้ำอีกทีก็ไคยนั้น" รุงขึ้นคอนเย็นลูกชายผมกลับถึงรุดที่ผมไปจอรอรับมันทอว่าผมเป็นคำแรกเลยวว่า "เพราะพอที่เคียวสอนผมให้ถามคำบอกมัสเซอร์" "ผมเลยไคยไมหลาฟาคกะบาล" พุดพุดรวมกับให้ผมคล่าหัวมันคุด เป็นพยานผมเอามือคล่า บะหัวโนปุดเป็นลูกมะอิกเคียว ผมบอกแล้ววว่าผมเป็น "คนหัวเกา" ผมคิใจที่ครูทำโทษลูกผม และคิใจที่ตัวผมถูกเขียน "คุดยุดวายุ" และคิใจที่ผมถูกจับนุงผาชีวีวเคิน "ขอทาน" หนาตลาดบางล่ำภู ประตุใหม่ - หาไมปานนี้ผมอาจเสียคนไปแล้วก็ไคย เพียงแคจะเล่าให้ฟังวาคคนโบราณเขาเลี้ยงลูกของเขาอย่างไร โดยยึดสุภานิตวว่า "รักวัวใหญ่รักลูกให้เขียน" พ่อแม่คิใจที่ลูกถูกทำโทษ - ไมไปบุงคัมครุให้ขอโทษคินยอยางสมยั้นเท่านั้น - จะผิดถูกอยางไรก็ไมรู - รูแต่สำนึกอยุเสมอวาคที่ผมเป็นตัวเม้นตนมาไคยทุกวันนี้ เพราะการกระทำโทษของครู - เท่านั้นเอง²

อยู่กับยาย

ความอยุ่คิกันคิ ซึ่งเคยไคยรับกลับหน้ามือเป็นหลังมือ เมื่อเค็กชายประยูร จรรย์วามษ์ อายุไคย 10 ขวบ เนื่องจากมิดาซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการหาเลี้ยงครอบครัวถึงแก่กรรมค้วยโรคไท-ฟอยด์ โรงยาดิน 5 โรง เมื่อชำระบัญชีแล้วไม่มีเงินเหลืออยุเลย แม่จึงตองพาเค็กชายเหริยญกับเค็กชายประยูร จรรย์วามษ์ พร้อมค้วยแมว 1 ตัวไปอยุกับยายที่หลังวัดส้มเกลี้ยง (วัดราชผาติการามในปัจจุบัน) คิดกับโรงเรียนเซมะลิริอนุสรณ์ ส่วนที่ชายคนโตไคยแยกไปมีครอบครัว ยายไมใช้คนฐานะร่ำรวยอะไร แต่พอมิพอกินไปในวันหนึ่ง ๆ ยายมีรายไคยประมาณวันละ 2-3 บาท จากเก็บค่าเช่าห้องแถว และค่าเช่าบรรดาเรือที่มาจอดเทียบหน้าบ้านริมแม่น้ำเจ้าพระยา ก็ค้วยความเมตตา

¹สัมภาษณ์ ประยูร จรรย์วามษ์, 23 ตุลาคม 2520.

²ประยูร จรรย์วามษ์, "สารพันปัญหาตามประสาชูลเล็ก," หน้า 12.

ของคุณยายแถม เด็กชายประยูร จรรยาวงษ์ จึงได้ออกจากโรงเรียนอัสสัมชัญที่คุณยายไม่สามารถส่งเสียให้เรียนได้ให้เข้าเรียนต่อที่โรงเรียนวัดบางพลู ผังชนบุรี ต้องข้ามฝากแม่น้ำเจ้าพระยาโดยเรือจ้างทุกวัน ต่อมาคุณยายแถมจึงให้ย้ายมาเรียนที่โรงเรียนกึ่งพงษวิทย์ามูล ซึ่งอยู่หน้าประตูวัดสัมเกลียงเรียนจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3¹

ยายแถมขณะที่ผมรู้จักนั้นหลังขอเป็นกุงไปแล้ว นิวสาวท่อมร่องรอยของความงามเมื่อตอนที่ยังเป็นสาวยังเหลืออยู่พอสังเกตุออก แต่ที่สังเกตุได้ชัดก็คือ แก่พิถีพิถันในเรื่องความสะอาดของร่างกายอย่างเข้มงวดกวคชัน มิได้ปล่อยปละละเลย ทั้ง ๆ ที่อายุแถมรอยเขาไปแล้ว ขณะนั้นดูเหมือนว่าอายุสักแปดสิบกว่า ๆ เห็นจะได้²

เมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เด็กชายประยูร จรรยาวงษ์ ได้เข้าเรียนต่อที่โรงเรียนมัธยมวัดราชาธิวาส ความจนเป็นแรงใจอันดียิ่งที่ทำให้เกิดความมุมานะเพียรพยายามในการเล่าเรียนเพื่อให้ได้เป็นนักเรียนหมื่น คือไม่สาย ไม่ลา ไม่ขาด เรียนตลอดปีจึงจะได้รับยกเว้นค่าเล่าเรียน เด็กชายประยูรทราบว่าคุณยายและมารดาของเขาไม่สามารถจะจ่ายค่าเล่าเรียนให้เขาได้ถึงเทอมละ 20 บาท ลำพังค่าเสื้อผ้าและค่าหนังสือ ซึ่งต้องจ่ายตอนต้นปีแต่ละปี เครื่องเงินและถ้วยโถโอชามลายเทพนมเต็มตู้ทึบในบ้านคุณยายนั้นต้องถูกห่อเอาไปขายเพื่อเป็นค่าหนังสือและเสื้อผ้า³

ผมเป็นมาเลเรีย มารดาชอบ ซึ่งสมัยนั้นยามืออย่างเดียวคือ "ควินินน้ำ" ชมสะเค่าไปเลย ผมต้องพกคิคุกระเป่าไปโรงเรียนทุกวันเพราะผมเป็นนักเรียนได้รับทุนหมื่นเรียน จะนอนสิ้นครางฮือ ๆ ก็ต้องไปครางฮือ ๆ ที่โรงเรียนหาไม่แล้วจะหมดสติหวั้ความที่เป็นนักเรียนหมื่น ผมเป็นมาเลเรียอยู่ 1 ปีเต็มจึงหาย ชดยาคควินินน้ำเขาไปไม่รู้จัก⁴ ยายแถมแก่เล่าให้ผมฟังซ้ำๆ คุยความอิมเอิบใจว่า "แกงใหม่วาพระพุทธุเจ้าหลวงทานไปรดปรานฉันมาก ทุกปีที่มีมะม่วงตนขวางบ้านเราออกลูก ฉันต้องเอาตะลุมมุกไปที่ตั้งอยู่หลังหีบศพ (เป็นหีบศพของลูกชายแแก่เองชื่อ หิคปุย บวชเป็นพระที่วัดราชาธิวาสลิกออกมา เพราะเป็นผีในทองจนมาตายที่บ้าน) มาเช็ดให้สะอาดเอาผ้าขาวปูแล้วเอาใบทองปุ่นผาขาวอีกที มะม่วงวางบน... แถววายมะม่วงลูกโตของ

¹ สัมภาษณ์ ประยูร จรรยาวงษ์, 19 พฤศจิกายน 2520.

² ประยูร จรรยาวงษ์, "ยายแถม... ลูกสาวยายอึ้ง," ใน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 23 ตุลาคม 2520 (กรุงเทพมหานคร: นำอักษรการพิมพ์, 2520), หน้า 180.

³ สัมภาษณ์ ประยูร จรรยาวงษ์, 19 พฤศจิกายน 2520.

⁴ ประยูร จรรยาวงษ์, "ไกลหมอ," ไกลหมอ 1 (ตุลาคม 2520): 7.

แก่กับพระพุทธเจ้าหลวงอยู่หลายปี และก็ได้รับพระราชทานเงินสองเหรียญทุกครั้ง เงินเหรียญเหล่านั้นก็ขึ้นไปอยู่บนที่บูชาของยายแชนมานานจนหายไปเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองนี้เอง เพราะมาตองหรืออพยพหลบภัยสงครามทรัพย์สินสมบัติที่สะสมไว้ก็กระจัดกระจายหายสูญไปเสียมาก แม้ชีวิตตัวผมเองก็แทบจะเอาไว้มือรอด ทุกวันนี้ผมก็ถึงมะม่วงลูกโต ซึ่งโตกว่ามะละกอขนาดสองลูกเต็มตะลุมมุก ซึ่งขณะนั้นผมยังเด็กเกินไปกว่าที่จะรักษาพันธุ์เอาไว้อย่างที่เสียคายเป็นอย่างถึงก็คือ เหรียญบาทกลม ๆ สีเทาเหรียญบนที่บูชาพระ ซึ่งยายแชนได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระหัตถ์ ของพระพุทธเจ้าหลวง ตั้งแต่ครั้งที่พระองค์ท่านเสด็จมาควบคุมการก่อสร้างพระที่นั่งอนันตภา พระพุทธเจ้าหลวงท่านทรงคุณเคยและทรงมีพระเมตตา กับพลสนิกรของพระองค์อย่างแนบแน่น ไม่วาจะเป็นใคร แม่แต่ "ยายแชน" เจ้าของมะม่วงลูกโตคนนี้¹

จากโรงเรียนมัธยมวัดราชาธิวาส ความเป็นนักเรียนหมั้นได้มีผลสืบเนื่องให้ได้เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 7-8 ที่โรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตรในแผนกวิทยาศาสตร์ ตามความปรารถนาของเขาที่จะเรียนให้ถึงขั้นสูงสุด คือชั้นมัธยมศึกษาปีที่แปด

เมื่อตอนผมเรียนอยู่มัธยมปีที่ 7 แผนกวิทยาศาสตร์โรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร ผมสอบไล่ ม.7 ขึ้น ม.8 ซ้ำไป 2 คะแนน ผมถึงกับช็อค เพราะเกิดมาผมไม่เคยสอบตกเลย สาเหตุที่ตกเพราะผมแตกก่อนแต่ไรเรียนเก่งมาตลอดไม่เกินที่ 10 และเป็นนักเรียนหมั้นเรียน (ไม่เสียค่าเล่าเรียนด้วย) ครั้นพอผมบังใจสนใจทางเขียนการ์ตูนขึ้นมา การเรียนซึ่งแตกก่อนเคยเรียน 90% เขียนภาพ 10% ก็กลายมาเป็นหักเขียนการ์ตูน 90% เรียนหนังสือ 10% มันจึงโคตรสอบตกอย่างว่า ผมเสียใจมากวิ่งไปอ้อนวอนครูใหญ่ขอขึ้น ม.8 โดยขอสัญญาว่าถ้าขึ้น ม.8 แล้ว ถ้าสอบต่ำกว่าที่ 10 แล้ว ขอให้หลุดชั้นผมลง อาจารย์ใหญ่ครั้งนั้น คุณหลวงปราโมทย์จรยาริภาค ท่านก็แสดงความเห็นใจผมแต่ท่านบอกว่าจะเทียบการของโรงเรียนในเรื่องนี้ไม่มี การตก 2 คะแนนก็ต้องถือเป็นตกไปจะผอนผ้นหาไฉน ผมจึงกรูบลากลับมาด้วยความเสียใจอย่างรุนแรง กินไม่นอนนอนไม่หลับจนกระทั่งลมเจ็บลง - และเป็นไขสูงถึงกับกลามเนื้อแกมข้างซ้ายเป็นอัมพาตไปทั้งแถบ - กับที่แยที่สุกก็คือ สาว ๆ หลายคนแฉว่าผมที่เคยสนใจผมคล้ายกับว่าเป็น "พอมหุมเนื้อหอม" เพราะในระแวกนั้นระยะนั้นผมเรียนหนังสือขั้นสูงกว่าเพื่อน ก็เลยเลิกสนใจกับผมทั้งนี้เลยก่อให้เกิดความทนทุกข์ทรมานแก่ผมอย่างยิ่ง นิสัยของผมนั้นเมื่อตัดสินใจอะไรลงไปแล้วว่าจะทำก็ต้องทำ ฉะนั้นผมจึงก้าวไม่ถอยแรงใจที่เคยมีทางการเขียนการ์ตูนเพิ่มพูนขึ้นอีกอย่างเอาเป็นเอาตายเพราะเหตุนี้ผมจึงเรียน ม.7 สองปี ม.8 สองปี เพราะหันมาทุ่มเททางการ์ตูนมาจนทุกวันนี้ และทุกวันนี้ผมก็ยังเป็น "นักเรียน" การเขียนการ์ตูนอยู่นะครับ เพราะว่า

¹ ประยูร จรรย์วาทย์, "ยายแชน... ลูกสาวยายอึ้ง," หน้า 181-182.

วิชาวาดเขียนนั้น จำต้องเรียน ๓๓๓ ชั่วโมง วางปากกาเมื่อไหร่มือตกทันที¹

ยายเลี้ยงผมให้ผมทำบุญตักบาตรทุกวันกว่าจะใส่บาตรเสร็จจุกข้าวกันขึ้นกับน้ำแกงราดข้าว-
เคียวเหมือนเครื่องจักรแล้วทองวิ่งควมปุ่เลงปุ่เลงจากทาน้ำซึ่งสู้ ไปโรงเรียนวัดเบญจะ กว่า
จะถึงลินหอยทอบแขก ๆ เพราะผมเป็นนักเรียนหมั้นไปสายไม้ไค่ ขาดไม้ไค่ ลูไม่ไค่ ปวยไม้
ไค่ มายงันตองเสียดาเลาเรียน ครั้นตอนคำกินข้าวกินปลาเสร็จ ยายไซ่ให้ผมอาน จอยูย-
เหม็ง เจ็งฮองเฮา ซิยีนุกย ฯลฯ ซึ่งสมัยนั้นเขาตัดจากหนังสือพิมพ์เย็บเป็นเล่มหนา ๆ ให้เขา
ยายเขามาให้ผมอานให้ฟังตั้งแต่หุ้มถึงประมาณสี่หุ้ม คนฟังกันอนบักยงฟังกันไป ผมคนอานก็นั่ง
อาน ๆ ไป เสียงเบาก็ถูกเคื่อน อานผิดก็ถูกทัก สมัยเมื่อผมเด็ก ๆ วิหุย โทรทศน์ไม่มี ยาย
เอาผมเป็นโทรทศน์แทนกว่าจะให้ปิครายการไค่ ผมก็เหาโอง ๆ จนคิดคืนคองแหง ไค่กินทุเรียน
ชคน้ำคองโกง แลวคลานเขามุงหลังปุยไปเลย ผมมีเคล็ดเลี้ยงคนแก่ ตั้งสาร์บกับชาวไท่กิน
เอา ๆ ๆ พอไค่ยินเสียงถวยเสียงซามตังคอกแกก ๆ ยายก็ถวยซามของยายออกมาอีก คงนึก
ว่าถึงเวลาอาหารของยายอีกแล้ว พอผมบอกวา - เออ - ก็ยายกินข้าวไปแล้วเมื่อสักครุนี้ยะ
ยายผมก็นึกขึ้นมาไค่ อายหนาแคงเก็บถวยเก็บซามซุกเขาไค่เตียงไปตตามเคิม พรอมกับทัวรอกิก
คิก ๆ ไปควย คงจะซันตัวเองที่หลงไหลเลอะไป ผมเลี้ยงยายผมอยู่จนอายุ 96 จึงไค่องมตาย
ไปเอง²

เพื่อนร่วมชั้นเรียน

ในบรรดานักเรียนร่วมชั้นเดียวกัน วิเชียร พูนคำ เป็นเพื่อนที่สนิทคนหนึ่งของประยูร
จรรยาวงษ์ ที่ได้เรียนร่วมชั้นร่วมห้องเดียวกันมาตลอดตั้งแต่ชั้นประถมจนถึงชั้นมัธยมแปด เขากล่าว
ว่า เด็กชายประยูร เป็นนักเรียนที่ซนมากคนหนึ่ง แต่เพื่อน ๆ ด้วยกันมักจะชอบในความซนและความ
สามารถพิเศษของเขา ที่เขียนหนังสือและวาดรูปการ์ตูนได้สองมือพร้อม ๆ กัน และบุคลิกลักษณะนิสัย
ความมีอารมณ์ขันพูดจาตลกเฮฮาไม่เอาจริงเอาจังกับเรื่องต่าง ๆ มากนัก ในสมัยนั้น การ์ตูน
ซนหมิ่นของสวัสดี จุฑะรพ กำลังเป็นที่นิยมในหมู่เด็ก ๆ รวมทั้งวัยรุ่นและผู้ใหญ่ ประยูรก็สามารถ
วาดภาพซนหมิ่นได้เหมือนอย่างยิง และได้วาดลงบนไปรษณียบัตร ที่วิเชียร พูนคำ ขอร้องให้วาดเพื่อ
ส่งเป็น ส.ค.ส. ในวันปีใหม่ ให้แก่พี่เขยคนหนึ่งที่ถูกกักขังที่คุกบางขวางขอหารวมกบฏบวชเดช

¹ประยูร จรรยาวงษ์, "สารพันปัญหาตามประสาสุขเล็ก," หน้า 12.

²ประยูร จรรยาวงษ์, "สารพันปัญหาตามประสาสุขเล็ก," ไทยรัฐ (10 ตุลาคม

ประยูรคิดว่าความเป็นภาพขุนหมื่นขึ้นกินกล้วยน้ำว่าโดยใช้เวลาเล็กน้อยเป็นภาพที่ใครได้เห็นก็จะเกิดอารมณ์ขันทันที วิชาที่เพื่อน ๆ ร่วมชั้นเรียนโรงเรียนวัดราชาธิวาสต่างพากันทำคะแนนไม่คืนัก แต่จะเป็นวิชาที่ประยูรจะทำคะแนนได้อย่างง่ายดาย คือวิชาวาดเขียน แต่ประยูรชอบวาดภาพการ์ตูนมากกว่าภาพที่ครูกำหนดให้ เมื่อถึงวันสอบไล่ประยูร จะวาดภาพหลาย ๆ ฉบับส่งให้เพื่อน ๆ ตามคำขอเสมอ ขณะที่เรียนในชั้นเวลาส่วนใหญ่ประยูรจะใช้วาดภาพการ์ตูนมากกว่าที่จะตั้งใจเรียน สมุดและหนังสือของเขาเต็มไปด้วยภาพการ์ตูน ถึงแม้ครูจะห้ามนักเรียนดู แต่เขาก็มักจะแอบดูสมุดเพื่อใช้วาดภาพการ์ตูน โดยไม่กลัวครูจะลงโทษ และเมื่อเรียนต่อมัธยมเจ็ด - แปด ที่โรงเรียนวัดเบญจมบพิตรในแผนกวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีแต่วิชาคำนวณเป็นส่วนใหญ่ ประยูร ก็ยังคงวาดภาพการ์ตูนเหมือนเดิมและยิ่งจะวาดมากขึ้นกว่าเดิม ความสนใจในวิชาที่เรียนแทบไม่มีเลย ดังนั้นเมื่อประกาศผลการสอบ เขาจึงสอบไล่ตกชั้นมัธยมปีที่ 7¹

สำเร็จการศึกษา

เริ่มต้นงานในวงการหนังสือพิมพ์

ความปรารถนาในการเขียนภาพการ์ตูนไม่เคยเสื่อมคลายไปจากความรู้สึกของประยูร จรรยาวัณเลย กลับจะมีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความปรารถนาในการที่จะประกอบอาชีพทางด้านงานวาดเขียนอย่างแรงกล้า ดังนั้นเมื่อทราบว่าทางกรมรถไฟต้องการช่างเขียน จึงรีบไปยื่นใบสมัครขณะที่ยังเรียนชั้นมัธยมแปด เนื่องจากเขาไม่มีใบประกาศนียบัตรทางด้านงานวาดเขียน แต่เป็นผู้ที่มีฝีมือทางด้านงานวาดเขียน ดังนั้นเจ้าหน้าที่กรมรถไฟจึงแนะนำให้สมัครเข้าเป็นพนักงานรถไฟเสียก่อน เมื่อบรรจุเป็นพนักงานแล้วภายหลังจะขอโอนมาแผนกโฆษณากรมรถไฟก็ได้ และตำแหน่งพนักงานซึ่งของที่สถานีบางกอกน้อย มีว่างอยู่ ด้วยความปรารถนาที่มีอยู่เป็นทุนเดิมที่จะเป็นช่างเขียนให้ได้ และเกรงว่าถ้าไม่ยอมรับตำแหน่งเสมียนกรมรถไฟไปก่อน ก็คงต้องรออีกนาน ประยูร จึงสมัครเป็นเสมียนรถไฟทันที เขาจึงได้ทำงานตั้งแต่ยังไม่จบชั้นเรียนก่อนสอบไล่ 4 วัน และกลับมาทำการสอบไล่ชั้นมัธยมปีที่ 8 จนครบทุกวิชาแล้วจึงเข้าทำงานเป็นเสมียนที่ทำการรับส่งสินค้าบาง-

¹ สัมภาษณ์ วิเชียร พูนคำ, หัวหน้าคณะผู้พิพากษาศาลอาญา, 14 กุมภาพันธ์ 2521.

กอกน้อย เป็นเสมียนรายวัน ๆ ละ 80 สตางค์

งานในหน้าที่เสมียนชั้นของ (สินค้าที่ส่งตู้รถไฟ) เริ่มตั้งแต่เวลา 05.00 น. ซึ่งสินค้าเสร็จก่อน 8.00 น. พักรับประทานอาหาร 30 นาทีแล้วกลับมาลงบัญชีสินค้าเนื่องจากเพิ่งสำเร็จจากโรงเรียนมาใหม่ ๆ การลงบัญชีสินค้าของเจ้าหน้าที่เค็มที่พาไว้เปิดบัญชี 8.00 น. ปิดบัญชี 16.00 น. ประยูร สามารถทำเสร็จก่อนเวลาใช้เวลาเพียงครึ่งวันก็เสร็จ แต่การรับราชการนั้นจะต้องอยู่ในสถานที่ทำงานจนครบเวลาราชการจึงเลิกงานได้ สร้างความอึดอัดใจให้เขาเป็นอย่างยิ่งเพราะไม่มีอะไรจะทำ หัวหน้าที่ทำการรับส่งสินค้าเห็นดังนั้นจึงหางานเพิ่มให้อีก แต่เขาว่าเป็นการไม่ยุติธรรม เพราะงานในหน้าที่ชั้นของ ของคนอื่น ๆ ทำกันอยู่เป็นประจำวันเท่าๆ กัน การจะเพิ่มงานให้เขาอีกจึงเป็นการไม่ยุติธรรม นอกจากนี้ความหวังในการจะเป็นช่างเขียนประจำกรมรถไฟคงสูญหุกลงเพราะหัวหน้าแผนกช่างเขียนซึ่งรู้จักและเคยรับปากว่าจะโอนให้มาอยู่ด้วยถึงแก่กรรมไปเสียก่อน เขาจึงยื่นใบลาออกทั้ง ๆ ที่ทำงานได้ประมาณ 3 เดือนกว่า ๆ¹

ประยูร จรรยาวงษ์ ได้เข้าทำงานแห่งใหม่โดยการฝากของนางวรภิกษมาภรรยา (ชลอ รังควาร) เจ้าของโรงพิมพ์อักษรนิติ ซึ่งเป็นญาติห่าง ๆ กับยายของประยูร เขาจึงได้ทำงานในหนังสือพิมพ์ฉบับใหม่ชื่อ ประชามิตร กองบรรณาธิการ ไค่แก กุหลาบ สายประดิษฐ์ สนิท เจริญรัฐ มาลัย ชูพินิจ และครอบครัว ไชยวสุ โดยมี สนิท เจริญรัฐ เป็นบรรณาธิการ บุญทอง เลชะกุล เป็นผู้จัดการ บุคคลต่าง ๆ เหล่านี้ประยูรได้มีโอกาสรู้จักมาก่อนโดยเฉพาะครอบครัว ไชยวสุ เป็นผู้ที่ประยูรมีความคุ้นเคยตั้งแต่สมัยเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร ครอบครัว ไชยวสุ เป็นทั้งพี่เลี้ยงในวงการหนังสือพิมพ์ และพี่เลี้ยงสุรา พร้อม ๆ กัน ประยูรจึงได้เข้าทำงานหนังสือพิมพ์อย่างเต็มตัวในฐานะช่างเขียนหัวเรื่อง ซึ่งเป็นตำแหน่งใหม่จึงไม่มีเงินเดือนประจำต้องเบิกเป็นชิ้น ๆ ในอัตราค่าเขียนหัวเรื่องละ 50 สตางค์ให้กับหนังสือพิมพ์ประชามิตร ซึ่งเริ่มออกจำหน่ายในปี พ.ศ. 2480 แต่ขึ้นมา ในยุคที่กวยเตี๋ยวมลละ 5 สตางค์ บุหรี่มวนละ 1 สตางค์ หนังสือพิมพ์ฉบับละ 5 สตางค์ เสื้อเชิรต์นอกตัวละ 1.25 บาท ทองหนักบาทละ 20 บาท ข้าวสารถังละ 1.50 ถึง 2 บาท เหล้าตราขาวขวดละสิบสี่สิ่งถ้าราคาขวดละ 3.25 บาทและเบียร์

¹ สัมภาษณ์ ประยูร จรรยาวงษ์, 4 ธันวาคม 2520.

แถวยืนจากซ้ายไปขวา : คนรับใช้, พรานแถว, กำนันแทน, บวน ศิริพันธุ์(คหบดีเมืองเพชรบุรี)
เด็กรับใช้.

แถวนั่งจากซ้ายไปขวา : ประหยัคศรี นาคะนาค, ประหยัค เอี่ยมศิลา, ประยูร จรรยาวงษ์,
มรว.ศีกฤทธิ ปราโมช, ประสิทธิ์ ทวีสิน, อม ไชยวสุ,
จ่านายสิบตำรวจชั้น(หมอต่ำรวจเมืองเพชรบุรี).

จาก: ชิวเมอริสต์. "ใครเป็นใครในหนองปิ่นแตก." สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์
1 (4 กรกฎาคม 2497): 20.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตราสิงห์ขวละ 38 สตกค์ รายได้ของเขาจากค่าเขียนหัวเรื่องอาทิตย์ละประมาณ 15 บาท เดือนละ 60 บาท บวกกับความพอใจในงานที่ปรารถนานับเป็นความสุขใจอย่างยิ่ง แม้บางหัวเรื่องต้องเขียนตลอดทั้งคืนที่โรงพิมพ์ อยู่เป็นเพื่อนนักข่าวซึ่งทำงานกันทั้งคืนก็ตาม¹

ในวงการหนังสือพิมพ์คลั่งคลึงไปทั่วทุกถิ่นเหล่าเคล้าบุหรี่ ผมกตอยู่ในวงโคจรของเหล่า บุหรี่ ๆ ตลอดจนมา ส่วนกัญชาสมัยนั้นถือว่าเป็นของคู่ รัศมีคนแจวเรือจ้างสูบ ฉะนั้นคนหนุ่มสาวรุ่นผม จึงไม่มีใครสนใจ นอกจากเวลาเมากลับบ้านก็ ุ่ ๆ ขอคนแจวเรือจ้างสูบ เพื่ออวดอภินิหาร บองสองบอง เท่านั้น (การอวดอภินิหารนั้น เขาต้องคุยคอกอย่างไมพูนวันทั้ง เรียกกันว่า กลืนควัน จึงจะเก่ง) กัญชาเพิ่งจะยกระดับขึ้นมาเป็นของฝรั่งมังคาสสูบเมื่อสมัยสิบปีนี่เอง จึงทำให้เด็กหนุ่มสาวเราหันไปสูบบุหรี่ เพราะเทอตามฝรั่ง²

ภาพล้อจีนแรกที่ได้ตีพิมพ์

ภาพล้อจีนแรกของประยูร จรรย์ววงษ์ ที่ได้ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์คือ ภาพล้อที่เขาให้ชื่อว่า "หลังบ้าน" ภาพนี้เขาเขียนเพื่อเสียดสีในวันตรุษจีน ซึ่งจะมีพ่อค้าคนจีน นำหมู เป็ด ไก่ สุรา ไปให้ตามบ้านข้าราชการและมักเปิดรับที่หลังบ้าน ภาพล้อจีนนี้ได้ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ดาวทอง เป็นที่น่าเสียดายที่ต้นฉบับและภาพล้อที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ดาวทองสูญหายไป ภาพล้อภาพนี้วาดขึ้นขณะประยูร จรรย์ววงษ์ กำลังเรียนชั้นมัธยมปีที่เจ็ด ความภูมิใจที่ภาพของตนได้รับการตีพิมพ์ทำให้เขายิ่งทุ่มเทเวลาที่มิให้กับการวาดภาพการ์ตูนมากกว่าการสนใจเรียนหนังสือ แต่ภาพการ์ตูนที่ได้สร้างชื่อเสียงให้เขานั้น เป็นภาพการ์ตูนเรื่องยาว ส่วนภาพล้อการเมืองและสังคมในระยะเริ่มทำงานหนังสือพิมพ์มีเขียนปะปรายเท่านั้น จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2489 เกิดเหตุการณ์ที่นำความเศร้าสะเทือนใจอย่างใหญ่หลวงมาสู่คนไทย คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ถูกลอบปลงพระชนม์ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2489 ประยูร จรรย์ววงษ์ จึงจับดินสอวาดภาพการ์ตูนแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกเศร้าสะเทือนใจอย่างรุนแรงของประชาชนลงในหนังสือพิมพ์สยามนิกร จากเหตุการณ์ในครั้งนี้ ก่อให้เกิด

¹ สัมภาษณ์ ประยูร จรรย์ววงษ์, 4 ธันวาคม 2520.

² ประยูร จรรย์ววงษ์, ขบวนการแก๊ง (กรุงเทพมหานคร: ตอพงษ์การพิมพ์, 2520),

อารมณ์ในการเขียนภาพล้อการเมืองและสังคมติดต่อกันเรื่อยมา¹ และได้รับความสำเร็จในด้านการเขียนภาพล้อการเมืองและสังคมเป็นอย่างดี ชื่อเสียงของเขาเป็นที่เลื่องลือทั้งภายในและภายนอกประเทศเกือบทั่วโลก จากผลของการชนะการประกวดการ์ตูนสันติภาพของโลกที่นครนิวยอร์ก และเป็นนักหนังสือพิมพ์คนแรกของเมืองไทยที่ได้รับรางวัลแมกไซไซ

การ์ตูนเรื่องยาวเรื่องแรก

ในขณะที่ประยูร จรรย์วาทย์ เริ่มเข้าทำงานเป็นช่างเขียนหัวเรื่องหนังสือพิมพ์ประชา-มิตร เมื่อปี พ.ศ. 2480 เขามีความปรารถนาที่จะเขียนการ์ตูนเรื่องยาวขึ้นบ้างและก็ได้เขียนการ์ตูนเรื่องยาวเรื่องแรกคือ เรื่องราชสีห์กับหนู โดยนำไปขายให้โรงพิมพ์หลักเมืองเสนอขายเพียง 12 บาท แต่ก็ถูกปฏิเสธ ประยูรเล่าว่า ภาพการ์ตูน เรื่องราชสีห์กับหนูที่เขียนขึ้นครั้งนั้น เมื่อนำกลับมาพิจารณาคุณภาพหลังก็พบว่าที่โรงพิมพ์เขาไม่รับเพราะฝีมือในขณะนั้นยังใช้ไม่ได้² แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ต้นฉบับการ์ตูนเรื่อง ราชสีห์กับหนู ใ้หายไปแล้วถึงแม้การ์ตูนเรื่องยาวเรื่องแรกของเขา จะไม่ได้รับการตีพิมพ์ เขาก็ไม่ได้หมดกำลังใจกลับเพิ่มความเพียรพยายามที่จะสร้างเรื่องใหม่ให้ได้ ถึงจะมีบ่อยครั้งที่เขาต้องประสบความผิดหวังในตอนแรก ๆ แต่เขาก็มิได้ย่อท้อ คงเพียรพยายามต่อไปและภาพการ์ตูนของเขา ไม่ว่าจะเป็นภาพสะท้อนสังคม การเมือง หรือ ภาพเรื่องราวในวรรณคดีต่าง ๆ ก็ล้วนเป็นผลสำเร็จอย่างงดงามจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้

การ์ตูนเรื่องยาวเรื่องแรกที่ประสบความสำเร็จ

ในสมัยก่อนคนไทยระดับชาวบ้านธรรมดา ๆ ชอบลิเกเป็นส่วนใหญ่เหมือนคนอีสานชอบหมอลำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดาผู้หญิง แม่ม้า และคนสูงอายุ เมื่อเสร็จงานในตอนกลางวันแล้วมักจะคุลีเกกัน คณะลิเกมีหลายคณะและส่วนมากในสมัยนั้นจะมีชื่อซ้ำ ๆ กัน จึงมักจะมีชื่อที่เรียกกันเล่น ๆ วงเล็บไว้ข้างท้าย เช่น คณะนายสำราญ (ใหญ่) คณะนายสำราญ (เล็ก) และส่วนมากก็เกคณะต่าง ๆ จะนิยมเล่นเรื่อง จันทะโครพ ประยูร จรรย์วาทย์ ขณะนั้นเป็นช่างเขียนหัวเรื่องหนังสือ

¹สัมภาษณ์ ประยูร จรรย์วาทย์, 4 ธันวาคม 2520.

²สัมภาษณ์ ประยูร จรรย์วาทย์, 10 ธันวาคม 2520.

พิมพ์ประชามิตร จึงเกิดความคิดที่จะนำเรื่อง จันทะโครพมาเขียนในรูปของการ์ตูนเรื่องยาว ครอบไชยวสุ ได้แนะนำให้ใช้ท่วงทำนองลิเกเป็นบทพากย์ ดังนั้น ประยูร จรรยาวงษ์ จึงวางเค้าโครงเรื่องโดยยึดเรื่องเดิมเป็นหลัก พร้อมกับนั้นก็ได้สร้างตัวการ์ตูนที่จะนำแสดงโดยตั้งชื่อให้ว่า สุข (เล็ก) เพื่อให้สอดคล้องกับชื่อคณะลิเกในสมัยนั้น ใบหน้าของสุข (เล็ก) ในระยะแรกเริ่มเขียนการ์ตูนเรื่องยาว จะมีใบหน้าเป็นรูปไข่ แต่เมื่อเขียนภาพการ์ตูนสุข (เล็ก) มาก ๆ เข้า ก็จับจุดส่วนสัคไค้เหมือนมิกก็เมาส์ ซึ่งเคิมวอลท์ ดีสนีย์ เขียนแรก ๆ ยังไม่มีส่วนสัคไค้ที่แน่นอนเหมือนอย่างปัจจุบัน ดังนั้น การเขียนภาพการ์ตูนไม่ว่าจะเป็นตัวการ์ตูนตัวอะไรก็ตาม เมื่อได้เขียนภาพการ์ตูนนั้น ๆ มากเข้าจะทำให้เกิดความชำนาญและจับโครงสร้างสัคส่วนให้แน่นอนไค้ ใบหน้ารูปไข่ของสุข (เล็ก) ไค้เปลี่ยนเป็นใบหน้ากลมมอย่างปัจจุบัน และชื่อของสุข (เล็ก) เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายและกลายเป็นชื่อเรียกเต็ม 2 พยางค์ว่า สุขเล็กในเวลาต่อมา

ถึงแม้ว่า ประยูร จรรยาวงษ์ จะสร้างตัวการ์ตูนเอกและวางเค้าโครงการดำเนินเรื่องไค้แล้วก็ตาม เขาก็ยังไม่แสดงฝีมือลงไปทันที เขายังคอยรอดูโอกาสที่เหมาะสม เพราะในช่วงนั้นนักเขียนการ์ตูนที่ประชาชนนิยมกันมากคือ สวัสดิ์ จุฑะรพ เมื่อสวัสดิ์ จุฑะรพ ไค้ไปบวชทางหนังสือสยามราษฎร์ไค้ให้จำนงค์ รอคอริ เขียนเรื่องแทน และจำนงค์ รอคอริ ก็ไค้เขียนการ์ตูนเรื่องยาวเรื่องระเคนดินไค้ และเรื่องพญาน้อยชมตลาด และแล้วโอกาสที่ประยูร จรรยาวงษ์ รอคอยก็มาถึงเมื่อทางกองบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์ประชามิตร ไค้ออกหนังสือพิมพ์ฉบับใหม่ขึ้นอีกฉบับให้ชื่อว่า หนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษรายวันไค้ยมี่ มาลัย ชูพินิจ เป็นบรรณาธิการ จำหน่ายฉบับละ 3 สตางค์ ชื่อเสียงของประยูร จรรยาวงษ์ เริ่มเป็นที่รู้จักเป็นครั้งแรก เมื่อภาพการ์ตูนเรื่องยาวเรื่องจันทะโครพไค้ปรากฏในหน้า 4 ซึ่งเป็นหน้าสุดท้าย ของหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ เมื่อปี 2481 ซึ่งการ์ตูนเรื่องยาวเรื่องนี้ประสบผลสำเร็จอย่างรวดเร็ว และนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเขียนการ์ตูนเป็นอาชีพของประยูร จรรยาวงษ์

ทางค่านหนังสือพิมพ์ประชามิตรซึ่งอยู่ในเครือเดียวกัน เมื่อเห็นว่าหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษชายตีเช่นนั้น จึงไค้ให้ประยูร จรรยาวงษ์ เขียนภาพการ์ตูนเรื่องยาวลงบ้าง เขาจึงเขียนเรื่อง อามู-

หะซัน ต่อมาก็ได้เขียนการ์ตูนเรื่องยาวลงในหนังสือพิมพ์อีกหลายฉบับ¹

สงครามโลกครั้งที่ 2

ในช่วง พ.ศ. 2482-2488 ได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้นในทวีปยุโรป ได้แพร่ขยายจนถึงทวีปเอเชีย ประเทศไทยก็ต้องประสบกับขบวนการของสงครามเอเชียบูรพาเข้าด้วย ยังผลให้สภาวะเศรษฐกิจสังคมเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะอย่างยิ่ง หนังสือพิมพ์หลายฉบับต้องปิดตัวเองลงไปเนื่องจากกระดาษสำหรับนำมาตีพิมพ์และอุปกรณ์การทำแม่พิมพ์ขาดแคลนเป็นอย่างมาก และที่มีอยู่ก็ราคาสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ชำมีคุณภาพต่ำมากด้วย บางฉบับถึงกับต้องตีพิมพ์ด้วยกระดาษคล้ายกระดาษฟาง อุปกรณ์การทำแม่พิมพ์ก็มีราคาสูงขึ้น เช่น น้ำกรดและสังกะสีสำหรับใช้ในการทำแม่พิมพ์ หนังสือพิมพ์โดยมากต้องตัดทอนตัวเองลงไปด้วยความจำเป็น เช่นย่อขนาดบล็อกรูปที่เคยทำภาพข่าวขนาดใหญ่ ก็ต้องเล็กลง บางฉบับไม่สามารถสู้ราคาค่าทำแม่พิมพ์รูปได้คงเสนอแต่ข่าวอย่างเดียว ฉะนั้นในระยะนี้งานเขียนการ์ตูนของประยูร จรรย์วาทย์ ก็ต้องกระทบกระเทือนไปด้วย แต่มีหนังสือพิมพ์เพียง 2 ฉบับที่ยังตีพิมพ์ การ์ตูนของเขาได้ภาพชัดบ้างไม่ชัดบ้าง ดังนั้นเขาจึงตัดสินใจเขียนภาพการ์ตูนด้วยความจำใจ

เปลี่ยนอาชีพไปทำประมง

เมื่อไม่ได้เขียนการ์ตูน ประยูร จรรย์วาทย์ จึงหันไปยึดอาชีพทำประมง เมื่อปี พ.ศ. 2485 ได้รวบรวมเงินที่สะสมไว้และจำนองจำนำสิ่งของต่าง ๆ ได้เงินประมาณ 100,000 บาท จึงนำไปลงทุนซื้อเรือหาปลา 2 ลำ ว่าจ้างไต้ก๋ง ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการจับปลา และว่าจ้างลูกเรืออีกจำนวนหนึ่ง ประยูรได้รวมออกเดินเรือหาปลาทุกครั้งตั้งแต่อาวไทย จดทะเลภาคใต้ ส่วนมากจะลงอวนหาปลาที่ซึ่งมีอยู่ทุกชุม ในสมัยนั้นปลาที่จับมาได้ขายหัวละ 75 สตางค์ ถึง 1 บาท เมื่อกลับจากหาปลาแต่ละครั้งจะได้ 300-400 หัว ถึงจะมีกำไรก็อย่างไรก็ตาม แต่เงินสกนในบัญชีไม่มี เพราะเขาให้คนงานเบิกเงินล่วงหน้าไปก่อน เขาทำประมงได้ประมาณ 6 เดือนก็ต้องเลิกกลับไปประกอบการณ์ในการทำประมงในครั้งนั้น เขาก็ได้นำมาเขียนไว้ในการ์ตูนชุดขบวนการแก้จนส่วนหนึ่ง

¹ ลัมภาน์ ประยูร จรรย์วาทย์, 10 ธันวาคม 2520.

เช่น กุปลาทะเลชนิดไทรสตี รสเลว ทำปลาช่อน ทำปลาแห้ง ปลาที่กินอร่อยที่สุดในโลก ปลา
ตะกุ่มทุก เลี้ยงปลาสวยงาม ปลาตะเพียน เป็นต้น

อุทิศตนในสงครามเอเชียบูรพา

ในระหว่างเกิดสงครามเอเชียบูรพา ถึงแม้เขาจะจงการเขียนการ์ตูนแต่ก็ได้อุทิศตน
ให้กับประเทศชาติ โดยสมัครเป็นสมาชิกเทศบาลนครกรุงเทพ และเขาก็ได้รับเลือกตั้งจากประ-
ชาชนเป็นสมาชิกประเภท 1 เขต 7 ปี พ.ศ. 2483 เกิดสงครามก็ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่
ช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางอากาศ ตลอดจนเป็นเสรีไทยนอกบัญชีทำการต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย
ซึ่งเป็นงานที่หนักอย่างยิ่งเพราะในระบายนั้น กรุงเทพฯ ถูกทิ้งระเบิดอย่างรุนแรงและถี่ขึ้น เขา
และเพื่อน ๆ สมาชิกเทศบาลนครกรุงเทพ ได้เข้าทำการช่วยเหลือผู้เคราะห์ร้ายถูกระเบิดทิ้งที่
ยังไม่ตายและตายแล้ว ถึงแม้จะเป็นงานที่หนักเหนื่อยและตรากตรำ บางครั้งต้องเสี่ยงอันตราย
จากระเบิดเวลาซึ่งยังไม่ระเบิดจากวัตถุก่อสร้างที่อาจล้มพังลงมาทับซากปรักหักพังของอาคาร
บ้านเรือน เขาและเพื่อน ๆ ต้องเข้าไปช่วยชีวิตผู้คนที่ติดอยู่ในที่เหล่านี้ ที่ภาคเจ็บบนอนจมอยู่ใน
ซากอาคารบ้านเรือน บางแห่งก็เป็นระเบิดเพลิงทำให้เกิดเพลิงไหม้ลุกลามอาคารบ้านเรือนขึ้น
อย่างกว้างขวางอีกด้วย นอกจากนั้นยังมีระเบิดเวลาทิ้งปะปนลงมาด้วย ทำให้การช่วยเหลือ
ผู้ประสบภัยทางอากาศต้องเสี่ยงชีวิตกับการระเบิดของลูกระเบิดเวลาอยู่เสมอ ถึงแม้ว่าจะเป็น
งานเสี่ยงอันตรายและไม่มีรายได้ตอบแทน แต่เป็นหน้าที่ที่เขาพึงพอใจอย่างยิ่ง ทุกครั้งที่ได้ยิน
เสียงสัญญาณภัยทางอากาศดังขึ้น เขาจะต้องรีบไปยังจุดที่นัดหมายของทางการซึ่งใช้เป็นหน่วย
ช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางอากาศของเทศบาลนครกรุงเทพ โดยเป็นหน่วยหนึ่งของระบบช่วยเหลือ
ผู้ประสบภัยทางอากาศในครั้งนั้นอย่างพร้อมเพรียงกัน และเมื่อลูกระเบิดตกลงที่กรุงเทพฯ พวก
เขาจะออกเดินทางไปทำการช่วยเหลือที่นั่นทันที โดยไม่รอให้สัญญาณปลอดภัยขึ้นเสียก่อน ความ
โหดร้ายทารุณของทหารญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นความจำที่เรียกว่า "จำติดหัวใจ" แต่
ทุกอย่างที่กระทำไปเป็นหน้าที่ของพลเมืองดีเท่านั้น เพราะหลังจากที่ประยูร จรรย์าวงษ์ เลิก
ทำงานร่วมกับหน่วยใต้ดินต่อต้านญี่ปุ่นแล้ว เขาก็วางมือ และไม่ถือว่าตัวเองเป็นพวกหน่วยกู้ชาติ
อะไรกับใคร เพราะถือว่าเป็นหน้าที่พลเมืองที่จะต้องปฏิบัติต่อต้านศัตรูของชาติซึ่งคนหนุ่มที่เกิด
มาในยุคนั้นยอมเต็มใจเสียสละกันโดยอัตโนมัติได้คิดหวังสิ่งตอบแทนอื่นใด และในระหว่างที่

เขาปฏิบัติงานเป็นเสรีไทยแบบนอกบัญชีอยู่นั้น วันหนึ่งประยูร จรรย์าวงษ์ ไปได้เยี่ยมแม่ซึ่ง
 เขาส่งไปอยู่ที่ข้างวัดโคก จังหวัดปทุมธานี เครื่องบินอังกฤษเข้าโจมตีคอนเมืองพร้อมกันนั้น
 เครื่องบินขับไล่ของอังกฤษถูกยิงตกในทุ่งนาข้างวัดโคก นักบินโคคร่มหนีออกมาได้ก่อนแล้วรีบ
 วิ่งหนีเข้าไปหลบอยู่ในป่าช้า ชาวบ้านรู้เท่าไม่ถึงการณ์ต่างพากันบุกเข้าไปล้อมรุมจะทำร้าย
 ประจวบเหมาะ ประยูร จรรย์าวงษ์ กลับจากเยี่ยมแม่ไปพบเขาจึงรีบวิ่งเข้าไปห้ามพร้อม
 ตะโกนบอกเป็นภาษาอังกฤษ ให้นักบินอังกฤษผู้นั้นออกมาอมตัวก่อนที่ญี่ปุ่นจะจับไป นักบินอังกฤษ
 ใค้ยินยอมออกมาจากที่ซ่อน ประยูร จรรย์าวงษ์ จึงนำตัวนักบินอังกฤษมอบให้เจ้าพนักงาน
 จังหวัดฝ่ายไทย ซึ่งเป็นที่รู้กันว่า จะช่วยให้ปลอดภัยส่งไปได้อย่างหวุดหวิด หลังจากนั้นเพียง 5
 นาที ทหารญี่ปุ่นก็มาจับ แต่ไม่ได้ตัวนักบินอังกฤษผู้นั้น ในที่สุดญี่ปุ่นถูกทิ้งด้วยระเบิดปรมาณูคนล้ม
 ทายไปมากมายจนประเทศญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้สงคราม¹ นับตั้งแต่นั้นมา เหตุการณ์บ้านเมืองก็
 ค่อย ๆ กลับคืนสู่สภาพปกติ ภาวะขีปนาวุธหนังสือพิมพ์ราคาที่สูงสูงมากก็ค่อย ๆ ลดราคาลง ฝ่าย
 ผู้จัดทำหนังสือพิมพ์เริ่มปรับปรุงและตีพิมพ์กันใหม่ เช่นเดียวกับงานของประยูร จรรย์าวงษ์ ก็
 ค่อย ๆ กลับคืนสู่สภาพปกติที่ละน้อย และพร้อมกับความโศกเศร้าทารุณของสงครามผ่านไป เขาจึง
 ถือโอกาสนี้โยนขวดเหล้าทิ้งไปคว่ำ คั้งที่เขาได้เขียนไว้ในคอลัมน์ "ขบวนการแก้จน" ว่า

ผมดื่มเหล้าทุกชนิด ทั้งลูกป่าลูกทุ่ง ขู่อ้นควา ๆ ลู ๆ หรือตราค่า ๆ เหล้าจีน รวมทั้งยา-
 เมอร์ มีสุมนไพร เป็นลูกกลอนใส่กันควย เวลาดื่มทองไขุพายคุน คืม ๆ ๆ มาก ๆ ๆ มาคั้ง
 แต่เริ่มตนหัวหนังสือพิมพ์ตอนสงครามโลกครั้งที่ 2 ยิ่งคืมเหล้าอย่างแรงไม่เลือกชนิดมี
 เหล้าอีกตราหนึ่งที่ชาวบานริมคลองแถวบางพลัด เรียกกันว่า สุราตราเหี้ยบุดสยาม เพราะ
 คนขายพายเรือขายเอาเป็นยาวูพาคัดกมูควย ขวดละหกสลึงมีคืมสามโคกใส่เหล้ามาขาย
 ทวงใส่ขวดใหญ่กันถึงหัวบวรโคบาย เหล้าตรานี้แรงถึงขนาดกรออยยายบอใครเหี้ยว แต่พอ
 เสรีสงครามผมก็เลิกคืมทันที อายุ 30 พอคี่²

¹ สัมภาษณ์ ประยูร จรรย์าวงษ์, 18 ธันวาคม 2520.

² ประยูร จรรย์าวงษ์, ขบวนการแก้จน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยเซชม, 2519), 2: 159.

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ. 2489 ฝ่ายหัวหน้าเสรีไทยอีสานประกอบด้วย
 ถวิล อุดล จ่าลอง คาวเรือง เคียง ศิริจันทร์ ไคชวนประยูร จรรยาวงษ์ ร่วมปรึกษาออก
 หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ขึ้นฉบับหนึ่ง โดยให้ประยูร จรรยาวงษ์ เป็นบรรณาธิการ เจริญ
 ชัยชนะ เป็นผู้จัดการ รวบรวมเสรีไทยขึ้นเป็นกลุ่มมิให้กระจัดกระจาย หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์
 นั้นคือ "อโยธยา" แต่ตีพิมพ์ได้ระยะหนึ่งก็เลิกลง อารีย์ สีวีระ ไคชวนประยูร จรรยาวงษ์
 มาประจำในกองอำนวยการบริษัทไทยพาณิชย์การ เจ้าของหนังสือพิมพ์สยามนิกร หนังสือพิมพ์-
 พิมพ์ไทย และสยามสมัยรายสัปดาห์ ซึ่งเขาได้เป็นบรรณาธิการอยู่หลายสมัย ในปี พ.ศ.
 2501 ประยูร จรรยาวงษ์ ได้ติดตามนายพจน์ สารสิน เลขาธิการ สปอ. ไปประเทศออสเตรเลีย
 เตรีเลีย นิวซีแลนด์ ต่อมาเดือนสิงหาคม ปี 2503 ประยูร จรรยาวงษ์ ได้รับรางวัลชนะเลิศ
 ในการประกวดภาพล้อเพื่อสันติภาพระหว่างชาติที่นครนิวยอร์ก หลังจากนั้นต่อมาด้วยพระ
 มหากรุณาธิคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฝากฝังประยูร จรรยาวงษ์ แก่นายวอลท์ คีสนี
 เป็นการส่วนพระองค์ ประยูรจึงได้เข้าฝึกงาน การทำภาพยนตร์การ์ตูนในคีสนี โปรดัคชั่น จน
 ครบทุกแผนก ประมาณปลายปี 2503 ประยูร จรรยาวงษ์ ได้เดินทางกลับประเทศไทย นับ
 ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เขาเป็นนักเขียนการ์ตูนอิสระไม่ได้มีเงินเดือนประจำ ผลงานของเขาขาย
 เป็นชิ้น ๆ ให้แก่หนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ และมีบ่อยครั้งที่เขาวาดให้เปล่า ๆ แก่หนังสือพิมพ์ทั้ง
 ฉบับภาษาไทย และหนังสือพิมพ์ต่างประเทศ ตลอดจนเขียนบทความและวาดภาพประกอบให้
 หน่วยงานทั้งของทางราชการและเอกชน เพื่อเป็นสาธารณะประโยชน์¹

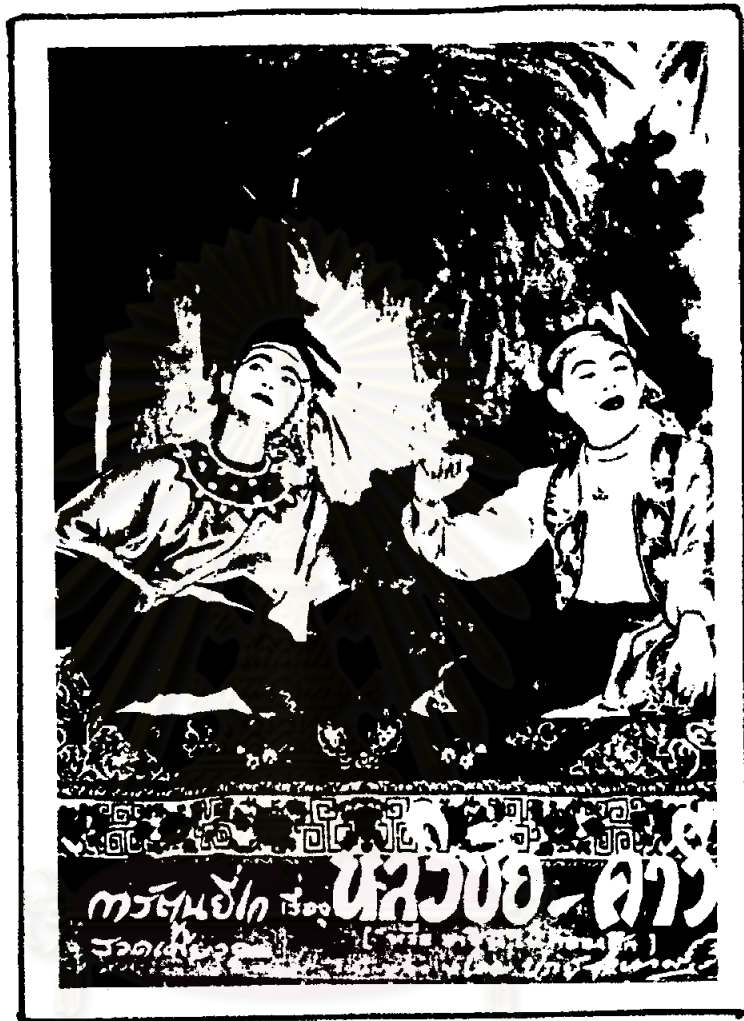
นามปากกา

ประยูร จรรยาวงษ์ ไม่พิถีพิถันในเรื่องการใช้นามปากกาคด้วยเหตุผล เพื่อต้องการ
 ให้ผู้อ่านได้ทราบทันทีว่า ใครเป็นผู้เขียนผู้วาดไม่ชอบการซ่อนเร้น² นามปากกาที่ใช้จึงได้จาก
 ชื่อ และนามสกุลของเขาเอง หรือใช้ชื่อต้นของนามสกุลบ้าง อักษรย่อตัวต้นของชื่อบ้าง นาม-
 ปากกาที่จะปรากฏบนผลงานของประยูร จรรยาวงษ์ ได้แก่

จรรยา

¹สัมภาษณ์ ประยูร จรรยาวงษ์, 24 ธันวาคม 2520.

²เรื่องเดียวกัน.

จากการแสดงลิเก เพื่อหารายได้สร้างหอประชุม
 สมาคมนักหนังสือพิมพ์ เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2493
 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นทลวิชัย
 ประยูร จรรยาวงษ์ เป็นคารวี

ป. จรรย์

ป. จรรย์วางษ์

ประยูร จรรย์วางษ์

นามปากกาที่ใช้มากที่สุดคือ จรรย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาพล้อการเมืองและสังคมตลอดจนการ์ตูนเบ็ดเตล็ด สำหรับการตูนเรื่องยาวจะใช้ชื่อและนามสกุล หรือ ตัวอักษรย่อตัวตนของชื่อ เช่น ป. จรรย์วางษ์ ประยูร จรรย์วางษ์

เสรีภาพที่ถูกจำกัด

ในชีวิตของการ เป็นนักเขียนภาพล้อการเมืองของประยูร จรรย์วางษ์ มีบางครั้งที่ทางกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์พิจารณาภาพล้อเหล่านั้นแล้วไม่ตีพิมพ์ด้วยเหตุผลเพื่อความเรียบร้อยของการจัดทำหนังสือพิมพ์ ตามนโยบายการปกครองของรัฐบาลในยุคสมัยนั้น ๆ ประยูร จรรย์วางษ์ ก็ยังคงรักษาแนวความคิดอิสระที่ไม่มีใครมาบังคับได้ ต่อมาในสมัยคณะปฏิวัติภายใต้การนำของจอมพลถนอม กิตติขจร ได้มีคำสั่งผ่านไปยังผู้บังคับการตำรวจสันติบาลในขณะนั้นคือ พล.ต.ต.ชัย สุวรรณศรี ให้เชิญตัว (เท่ากับจับกุมตัว) ประยูร จรรย์วางษ์ มาที่กองบังคับการตำรวจสันติบาล เพื่อเซ็นชื่อว่าจะร่วมมือกับคณะปฏิวัติโดยดี ทางคณะปฏิวัติได้อ้างว่า ประเทศไทยกำลังเผชิญกับวิกฤติการณ์ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ นักเขียนการ์ตูนการเมืองอาจจะก่อให้เกิดอันตรายต่อเสถียรภาพของคณะปฏิวัติขึ้นได้ จึงให้ประยูร จรรย์วางษ์ ได้ปรับปรุงการเขียนภาพล้อการเมืองเสียใหม่ และเมื่อวิกฤติการณ์ผ่านพ้นไปแล้ว จึงจะให้ได้เขียนการ์ตูนการเมืองได้อย่างเสรี¹

นับตั้งแต่บัดนั้นมา ประยูร จรรย์วางษ์ ก็ให้ความร่วมมือในการเขียนภาพล้อการเมืองและสังคมโดยหลีกเลี่ยงเรื่องราวที่เกี่ยวกับคณะปฏิวัติโดยไม่กล่าวถึงเลย และงดการเขียนภาพล้อการเมืองและสังคม เปลี่ยนเป็นเรื่องการให้ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับการปรุงอาหารคาว หวาน การเลี้ยงสัตว์ การเพาะปลูกพืชและเรื่องทั่ว ๆ ไป จากประสบการณ์ต่าง ๆ ของเขาเป็นการระบายความในใจ ความรู้สึกที่เขารักมากโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องเกี่ยวกับพืช ผู้อ่านจะพบสุขเล็กๆที่หน้าตา

¹"ประยูร จรรย์วางษ์," ไทยรัฐ (21 ตุลาคม 2516): 3.

• บุคลากร ปรองดอง ปฏิบัติ ใฝ่หาความดีความชอบ กิจการทุกประการ
 • เมื่อมีความจำเป็น ขอยกเลิกการจ้างเป็นกรณีพิเศษ
 • หน้าที่ของข้าราชการไทย ปรองดอง ปฏิบัติ
 • หน้าที่ของข้าราชการไทย ปรองดอง ปฏิบัติ

บันทึกข้อความ
 ๑. เรื่อง
 ๒. เรื่อง
 ๓. เรื่อง

วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖
 ที่ ก.ร.๒๕๑๖/๑๖๕๖

๑. เรื่อง ๑. เรื่อง ๑. เรื่อง
 ๒. เรื่อง ๒. เรื่อง ๒. เรื่อง
 ๓. เรื่อง ๓. เรื่อง ๓. เรื่อง

๑. เรื่อง ๑. เรื่อง ๑. เรื่อง
 ๒. เรื่อง ๒. เรื่อง ๒. เรื่อง
 ๓. เรื่อง ๓. เรื่อง ๓. เรื่อง

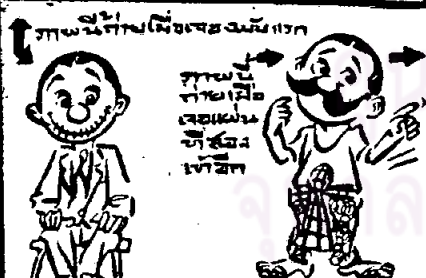
๑. เรื่อง ๑. เรื่อง ๑. เรื่อง
 ๒. เรื่อง ๒. เรื่อง ๒. เรื่อง
 ๓. เรื่อง ๓. เรื่อง ๓. เรื่อง

16 ตุลาคม
 1. เรื่อง
 2. เรื่อง
 3. เรื่อง

๑. เรื่อง ๑. เรื่อง ๑. เรื่อง
 ๒. เรื่อง ๒. เรื่อง ๒. เรื่อง
 ๓. เรื่อง ๓. เรื่อง ๓. เรื่อง

๑. เรื่อง ๑. เรื่อง ๑. เรื่อง
 ๒. เรื่อง ๒. เรื่อง ๒. เรื่อง
 ๓. เรื่อง ๓. เรื่อง ๓. เรื่อง

๑. เรื่อง ๑. เรื่อง ๑. เรื่อง
 ๒. เรื่อง ๒. เรื่อง ๒. เรื่อง
 ๓. เรื่อง ๓. เรื่อง ๓. เรื่อง

๑. เรื่อง ๑. เรื่อง ๑. เรื่อง
 ๒. เรื่อง ๒. เรื่อง ๒. เรื่อง
 ๓. เรื่อง ๓. เรื่อง ๓. เรื่อง

ที่เคยมิแต่ความแจ่มใสก็ต้องหมองหม่นด้วยการเย็บปากตัวเองตลอดมา จนกระทั่งวันที่ 7 กรกฎาคม 2515 พันโทณรงค์ กิตติขจร ผู้ช่วยเลขานุการฝ่ายรักษาความมั่นคงแห่งชาติ กองบัญชาการคณะปฏิวัติ ได้มีหนังสือถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ว่าให้ระงับการวาดภาพการ์ตูนสุขเล็กในลักษณะถูกเย็บปาก เพราะทำให้ผู้อ่านเข้าใจไปในทำนองว่าถูกรีดรอนเสรีภาพ¹ ความกตัญญูที่ได้รับครั้งที่ 2 ให้เลิกเขียนภาพสุขเล็กเย็บปากตนเองนั้น เพื่อเป็นไปตามคำสั่งของคณะปฏิวัติ ประยูร จรรย์วณิช จึงเลิกวาดภาพสุขเล็กเย็บปากตัวเอง แต่ได้เพิ่มหมวดทับปากที่ถูกเย็บไว้แทน และเมื่อเหตุการณ์หลัง 14 ตุลาคม 2516 คณะปฏิวัติก็ถูกโค่นล้มอำนาจรัฐ ภัยพลังของนิสิตนักศึกษา ประชาชน ทำให้บุคคลทั้ง 3 คือ จอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร และพันโทณรงค์ กิตติขจร พร้อมด้วยครอบครัวหนีไปอยู่ต่างประเทศ เมื่อภาวะของการบีบบังคับผ่านพ้นไปแล้ว สุขเล็กก็ได้โกนหนวดตัดใหม่เย็บปากตัวเองทิ้งเสีย ความปรารถนาของเขาต้องการเป็นนักหนังสือพิมพ์ เป็นผู้รู้ และผู้วิจารณ์การเมือง โดยไม่เป็นที่หรือไม่พัวพันกับนักการเมืองฝ่ายใดโดยเด็ดขาด เพราะถ้าเขาได้พูดคุยคลุกคลีกับนักการเมืองคนหนึ่งคนใดแล้ว จะทำให้งานเขียนภาพล้อการเมืองมีความลำเอียงขึ้นได้²

รางวัลเกียรติยศ เกียรติคุณที่ได้รับ

ประยูร จรรย์วณิช ได้อุทิศกำลังกาย กำลังใจ กำลังสมอง เพื่อสังคมจากผลงานที่เสนอทั้งในรูปของสิ่งตีพิมพ์ การไปบรรยายนอกสถานที่ประมาณ 15 ครั้งต่อเดือน ตามโรงเรียนและมหาวิทยาลัย ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด หรือเข้าร่วมอภิปราย สัมมนา ตามหน่วยงาน องค์กร สถาบัน สมาคม ต่าง ๆ ตลอดจนได้รับเชื้อเชิญเป็นกรรมการตัดสินการประกวดต่าง ๆ เช่น ภาพเขียน คำขวัญ นอกจากนี้ยังเป็นกรรมการของศูนย์ดวงตาสภากาชาด สมาคมสมุทไพรแห่งประเทศไทย ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาของหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารต่าง ๆ เช่น ที่ปรึกษาทั่วไปของนิตยสารไกล่หมอ วารสารสุขภาพ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เป็นต้น รางวัลเกียรติคุณต่าง ๆ ที่ได้รับทั้งเครื่องหมายเกียรติยศ ประกาศนียบัตร ค่ายกย่องชมเชยที่

¹ เรื่องเดียวกัน

² สัมภาษณ์ ประยูร จรรย์วณิช, 14 มกราคม 2521.

ได้รับ ประยูร จรรยาวงษ์ ไม่แสดงความยินดียินร้ายทั้งนี้ด้วยเหตุผลว่า คำติ และคำชมนั้นถ้าใครชื่นชมและสะกึ่งสะเพื่อนก็เท่ากับทำให้เป็นคนหลงไหลและเสียคน

รางวัลชนะเลิศประกวดการ์ตูนสันติภาพของโลก หรือรางวัลภาพล้อเพื่อสันติภาพระหว่างชาติ (Cartoons for Peace Award) มีข้อความจารึกในเหรียญเกียรตินิยมที่ได้รับบนเหรียญเงินว่า

Cartoons for Peace Award

Presented by the People-to-People Cartoonists Committee Inc.
of the United States to Prayoon Chanyawongse 1960.

ในปี พ.ศ. 2503 ประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีโครงการส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างประชาชนกับประชาชน เป็นความประสงค์ของประธานาธิบดี ไอเซนเฮาว์ ซึ่งคิดจะจัดให้มีการประกวดการ์ตูนขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2499 แล้วก็ประชุมกันเรื่อยมาจนกระทั่งในปี 2503 จึงได้จัดประกวดภาพล้อเพื่อสันติภาพระหว่างชาติโดยทางคณะกรรมการได้ออกจดหมายเวียนไปตามบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ทุกฉบับทั่วโลกไม่ว่าค่ายเสรีหรือค่ายคอมมิวนิสต์ ให้ส่งภาพการ์ตูนที่ได้ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์แล้วเข้าประกวด โดยเขาตั้งชื่อการ์ตูนว่า Cartoon for Peace และตั้งรางวัลการประกวดเป็น Cartoon For Peace Prize โดยมีคณะกรรมการดังนี้

คไวท์ ดี. ไอเซนเฮาว์

ประธานกิตติมศักดิ์

จอห์น เอฟ. เคนเนดี

การ์คเนอร์ เคาวิลส์

เจ้าของนิตยสาร ลูค

พลเอก เอลเฟรด เอ็ม. กรุนเชอร์

นายกสภาภาษาอเมริกา

วิลเลียม แรน คอล์ฟ เอิร์สต์ จูเนียร์

บรรณาธิการใหญ่ของหนังสือพิมพ์

พิมพ์ในกลุ่มของเอิร์สต์¹

หมายเหตุ: ประยูร จรรยาวงษ์

¹สมจิต ลิทธิไชย, "ประยูร จรรยาวงษ์ ผู้ล้อเพื่อสันติภาพ," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 7 (18 กันยายน 2503): 14-15.

ในขณะนั้น ประยูร จรรย์วางษ์ คำรงค์ตำแหน่งบรรณาธิการหนังสือพิมพ์สยามสมัย รายสัปดาห์ ได้รับจดหมายเชิญชวนให้ส่งภาพเข้าประกวด เขาก็ไม่ได้ให้ความสนใจที่จะส่งภาพเข้าประกวด แม้เคยทราบเรื่องการประกวดการ์ตูนที่มีเป็นประจำทุกปี ชื่อ รางวัล Pulitzer's Prize ที่เริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2465 และรางวัลนี้มีอยู่ในวงการของพวกนักเขียนการ์ตูนในยุโรปด้วยกัน ประยูร จรรย์วางษ์ ไม่คิดจะส่งภาพเข้าประกวด ซึ่งเขากล่าวว่า การประกวดไม่ใช่นิสัยของเขา แต่เพื่อนร่วมงานหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ประกอบกับ ประยูร จรรย์วางษ์ เห็นว่ารายชื่อคณะกรรมการตัดสินภาพการ์ตูนสันติภาพล้วนแต่เป็นบุคคลที่น่าเลื่อมใส จึงช่วยกันคัดภาพตามความรู้สึก ความคิดเห็นของเขา ซึ่งได้มา 3 ภาพ จึงทำการสำเนาภาพล่องการเมือง 3 ภาพนี้ ส่งเข้าประกวดโดยความหวังว่าอย่างน้อยก็ขอให้มีชื่อประเทศไทยได้ปรากฏอยู่ในวงการแข่งขันบ้าง¹

ภาพที่ 1 เป็นภาพล้อจูลองโลนึ่งบนอกนายกรัฐมนตรียาวหรดาล เนห์รู ของอินเดีย ในระยะนั้นอินเดียได้เรียกร้องให้กองทัพจีนคอมมิวนิสต์ถอยออกไปจากดินแดนของอินเดีย จีนแดงเสนอเขตปลอดทหารให้มีการเจรจากันฉันมิตร โดยให้ทางฝ่ายต่างถอยออกไปเท่า ๆ กัน ประยูร จรรย์วางษ์ จึงเกิดอารมณ์ขันในความไม่ยุติธรรม และให้ชื่อได้ภาพเป็นภาษาไทยว่า "เจรจากันฉันมิตร" ภาพนี้ได้ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ สยามนิกร ฉบับวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2502

ภาพที่ 2 เป็นภาพที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ตั้งแต่ พ.ศ. 2499 ในระยะนั้น ชาวประเทศต่าง ๆ หลายประเทศต่างกำลังแข่งขันกันผลิตอาวุธปรมาณูระเบิดนิวเคลียร์ โดยเฉพาะประเทศมหาอำนาจทางตะวันออกและตะวันตกที่ตองการให้ปรมาณูของตนมีอานุภาพ

¹สัมภาษณ์ ประยูร จรรย์วางษ์, 16 มกราคม 2521.

การทดลองระเบิดปรมาณูครั้งสุดท้าย
THE LAST NUCLEAR TEST.

SIAM RATH WEEKLY 1953

ภาพล้อที่ขณะการประกวดการ์ตูนสันติภาพของโลก
ที่นครนิวยอร์ก ปี 2503

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การใช้งานมากยิ่งขึ้น ประยูร จรรยาวัฒน์ จึงเกิดความรู้สึกว่าประเทศนั้นก็แรงเข้าไปทุกที ประเทศนั้นก็แรงขึ้นไปอีกเรื่อย ๆ และในไม่ช้าลูกที่ใหญ่ที่สุดคงทำสำเร็จ แล้วก็ระเบิดตูมตามหลายกันทั่วโลก เขาจึงวาดเป็นภาพโลกรระเบิดเพราะแรงปรมาณู ภาพนี้ประยูร จรรยาวัฒน์ ให้ชื่อว่า "การทดลองปรมาณูลูกสุดท้าย" และเป็นภาพชนะเลิศในการประกวด

ภาพที่ 3 ภาพที่ประยูร จรรยาวัฒน์ ให้ชื่อว่า "การจรวดในเอเชีย" เป็นภาพจูเนอไล กำลังลากรถเจ๊กทับประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย เช่น ซิเบต พม่า และเข้ามาในอินเดียด้วย ประจวบกับระยะนั้นประธานาธิบดี ไอเซนเฮาว์ กำลังมาเยือนประเทศอินเดีย ประยูร จรรยาวัฒน์ จึงเตือนให้ระวังว่า สหรัฐอเมริกากับจีนคอมมิวนิสต์คงจะต้องกระทบกระทั่งกันที่อินเดีย

ประมาณเดือนสิงหาคม 2503 ทางคณะกรรมการส่งเสริมสัมพันธ์ภาพระหว่างประชาชนต่อประชาชน ได้ส่งจดหมายแจ้งให้ทราบว่าภาพของประยูร จรรยาวัฒน์ ได้เข้ารอบสุดท้ายแล้ว คือชนะเลิศในบรรดาภาพกว่า 300 ภาพ จาก 30 ประเทศ ที่ส่งเข้าประกวด พร้อมด้วยเงินรางวัลหนึ่งร้อยเหรียญอเมริกัน และเหรียญเกียรตินิยม ประยูร จรรยาวัฒน์ ถือว่ารางวัลที่ได้ไม่ใช่ของตน แต่ถ้ามองมีส่วนเกื้อกูลสันติภาพ ก็ควรถือว่าเป็นของคนไทยทุกคน¹

รางวัลที่ประยูร จรรยาวัฒน์ ได้รับอีกเช่นเดียวกับรางวัลแรกที่ได้รับเป็นเกียรติแก่คนไทยทั้งชาติและเป็นเกียรติแก่ความเป็นนักหนังสือพิมพ์คือ รางวัลแมกไซไซ

รางวัลแมกไซไซ เป็นรางวัลที่จัดขึ้นโดยมูลนิธิแมกไซไซแห่งฟิลิปปินส์ ร่วมกับมูลนิธิร็อคกี เฟลเลอร์ เพื่อเป็นการรำลึกถึงอดีตประธานาธิบดี เรมอน แมกไซไซ รางวัลแมกไซไซได้เริ่มมีมาแต่ พ.ศ. 2501 เป็นประจำทุกปี โดยพิจารณาให้ทุกประเทศในทวีปเอเชีย ซึ่งจะมีคณะกรรมการของมูลนิธิ เป็นผู้สวดสองหรือผู้ที่เชื่อถือได้เป็นผู้เสนอแต่ละรายการที่เสนอจะใช้เวลาประมาณ 3 ปี หลังจากนั้นจะคัดเลือกส่งลงไปให้เป็นผู้ได้รับรางวัล สำหรับประเทศไทยมีชาวไทยที่ได้รับเกียรติรับรางวัลแมกไซไซดังนี้

¹สมจิต สิทธิไชย, "ประยูร จรรยาวัฒน์ ผู้ล่อเพื่อสันติภาพ," หน้า 15, 30.

1. นางสาวนิลวรรณ บินทอง ปี 2504 ประเภทบริการสาธารณะ
2. นายป๋วย อึ้งภากรณ์ ปี 2508 ประเภทข้าราชการ
3. นายฝน แสงสิงแก้ว ปี 2509 ประเภทข้าราชการ
4. หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร ปี 2510 ประเภทบริการสาธารณะ
5. นายประยูร จรรย์ยาวงษ์ ปี 2513 ประเภทนักหนังสือพิมพ์
6. นายกระแสด ชนะวงศ์ ปี 2516 ประเภทบริการสาธารณะ
7. พระภิกษุจำรูญ ปานจันทร์ ปี 2518 ประเภทบริการสาธารณะ¹

กล่าวได้ว่า ประยูร จรรย์ยาวงษ์ เป็นนักหนังสือพิมพ์ไทยคนแรกที่ได้รับรางวัลแมกไซไซ เมื่อปี พ.ศ. 2513 นับเป็นคนไทยคนที่ 5 ที่ได้รับรางวัลแมกไซไซ ข้อความจารึกบนเหรียญทองที่ได้รับมีว่า

Ramon Magsaysay Award

Award for Journalism Literature and Creative Communication Arts

Prayoon Chanyawongse

31 August 1971

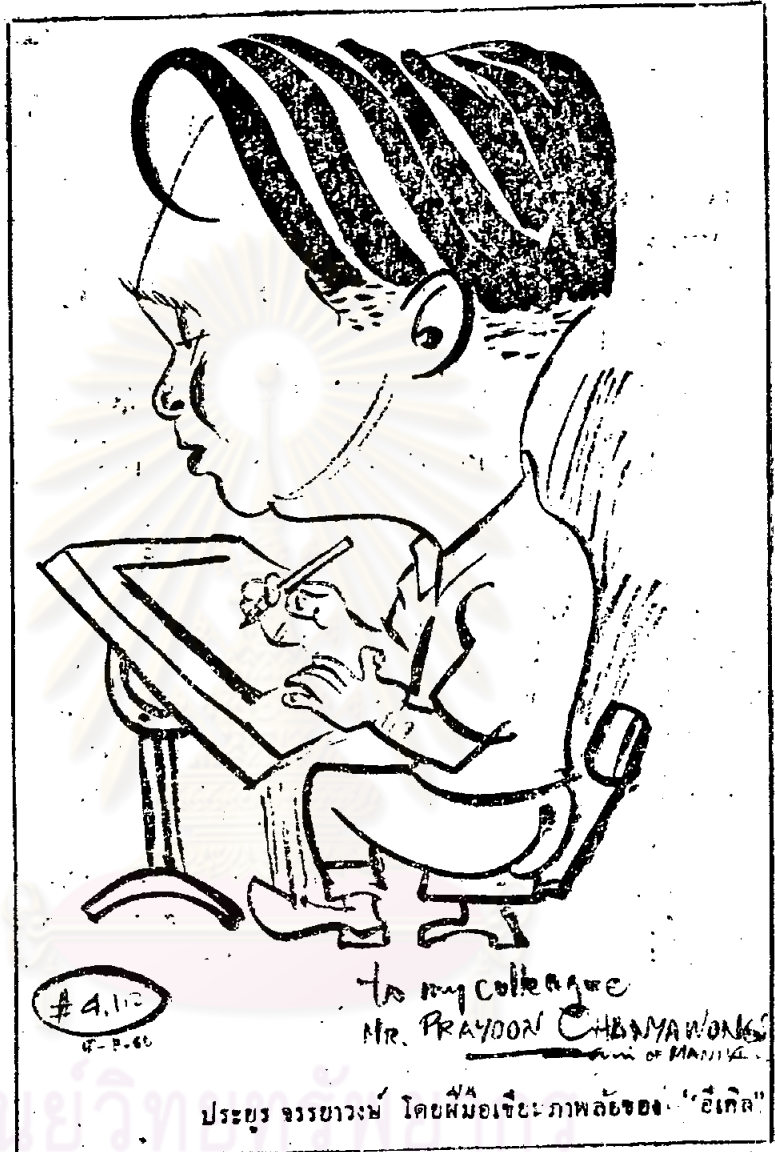
Manila Philippines

ประยูร จรรย์ยาวงษ์ กล่าวว่าตนเองไม่คาดฝันมาก่อนว่าจะได้รับรางวัลอันมีเกียรติสูงสุดมาทราบภายหลังว่ามีภาพคนไปตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ที่มินิลา ประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งเป็นภาพเมื่อครั้งดำรงตำแหน่ง บรรณาธิการ "สยามสมัย" จึงเข้าใจว่าทางฝ่ายผู้ให้รางวัลได้ติดตามผลงานมาถึง 20 ปี² จากคำประกาศเกียรติคุณของ มูลนิธิรามอน แมกไซไซ มีดังนี้

มาตรการวัดความยิ่งใหญ่ของคุณประยูร จรรย์ยาวงษ์ คือการปฏิเสธไม่ยอมที่จะให้ความบันเทิงแก่ประชาชนแต่อย่างใด ยิว คุณประยูรให้ความเข้าใจที่ซึ่งเกินคำพูด เขาเขียนภาพเพื่อใ้การศึกษา

¹ คุกคามนวก, หน้า 300.

² สัมภาษณ์ ประยูร จรรย์ยาวงษ์, 16 มกราคม 2521.

4.112
Prayoon Chanyawong

To my colleague
Mr. PRAYOON CHANYAWONG
Minister of Education

ประยูร จรรยาวงษ์ โดยฝีมือเขียนภาพของ "อีเกิล"

"อีเกิล" นักเขียนการ์ตูนและนักหนังสือพิมพ์ชาวฟิลิปปินส์
ได้เขียนภาพล้อ ประยูร จรรยาวงษ์

ชั้นมูลฐานที่สุด ปัญหาที่คุณประยูรหยิบเอามาเป็นภาระของคุณ คือ ปัญหาที่เกี่ยวกับคนไทยทุกคน ในความพยายามที่จะหาสภาพต่าง ๆ ในสมัยของคุณให้ดีขึ้นกว่าเดิม สารแห่งภาพของคุณ ประยูรนั้นมีตั้งแต่การล่อเลียนผู้ที่โชคร้ายที่หาที่ราชการ เพื่ออำนาจของคุณและเพื่อความร่ำรวยไปจนถึงการปกป้องฐานะของผู้ที่ยากจน ในฐานะที่เป็นผู้มีความคิดอันเป็นอิสระ และความเมตตาสูง บางครั้งก็เพื่อผู้ช่วยอารมณ์ขันอันน่ารัก คุณประยูร ไม่ติดต่อกับสถาบันหรือบุคคลที่เขาเชื่อว่าไม่ทำความดีให้แก่สังคมแล้ว เขาก็เสนอให้คนไทยและคนอื่น ๆ เกิดความเชื่อมั่นว่า ปากกาที่มีพรพิเศษนั้นสามารถจะรักษาความสัสยไวได้ ด้วยความสะอาด สุจริต ด้วยความกล้าหาญ และด้วยอารมณ์ทางศิลปะ¹

เงินรางวัลที่ได้รับจากมูลนิธิแมกไซไซเป็นจำนวน 10,000 เหรียญอเมริกัน (200,000-บาท) เขาได้แบ่งให้มูลนิธิ โรงพยาบาล การกุศลต่าง ๆ โดยไม่ให้ระบุชื่อ และเขาถือว่า เกียรติที่ได้รับครั้งนี้ไม่เฉพาะตนเอง หากแต่วงการหนังสือพิมพ์ทั้งหมด ซึ่งตนเองก็มีความปรารถนาสูงสุดที่จะยกระดับมาตรฐานของวงการหนังสือพิมพ์ให้สูงขึ้น โดยเฉพาะบทบาทของสมาคมวิชาชีพหนังสือพิมพ์นั้นควรจะมีคุณค่าส่ง เสริมวิชาความรู้แก่นักหนังสือพิมพ์ และพร้อมกันนั้น ควรจะมีคุณค่าส่ง เสริมวิชาความรู้แก่นักหนังสือพิมพ์ และพร้อมกันนั้นหนังสือพิมพ์ก็ควรจะได้ยกระดับตนเองขึ้นมาอย่าให้เป็นที่เหยียดหยามของวงการอื่น เพราะใครก็ตามที่ตำหนิติเตียนหนังสือพิมพ์ตนเองก็พลอยรู้สึกเสียใจไปด้วย บางครั้งเขาได้เขียนภาพการ์ตูนหัวตึงกันบ้าง โดยแท้จริงแล้ว เขาเป็นเพื่อน เป็นมิตรที่ปรารถนาดีของวงการหนังสือพิมพ์²

ทัศนคติเกี่ยวกับปัญหาครอบครัวคนไทย

ประยูร จรรยาวัฒน์ ได้เขียนถึงความรู้สึกของเขาต่อปัญหาของสังคมในปัจจุบันนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเกี่ยวกับครอบครัวในคอลัมน์ สารพันปัญหาตามประสาสุขเล็กกว่า

ทุกวันนี้ครอบครัวคนไทยเจอปัญหาเพราะเหตุว่าผู้นำครอบครัวรักสนุก สุขสบาย เห็นแก่ตัว กินข้าวรองเพลิง ทิวพารตเนอร์ อมวค เขาของ มีเมียน้อย ซึ่งแต่ละอย่างนี้จบลงด้วยกามา-รมณ์ทั้งนั้น ไม่ตัวเองพาไปก็เพื่อนฝูงหรือพอกาที่หวังผลประโยชน์ในราชการพาไปเลี้ยง ของ พรรคนี้เลี้ยงแล้วก็คิดโรคกลับมาปล่อยให้เมียที่บ้าน โดยมากเมียที่บ้านรู้เท่าไม่ถึงการณ์ กว่าจะ

¹ลลิตา ปิยะรัตน์, "มัชฌิมชีวิต," สกุลไทย 17 (1 กันยายน 2514): 76.

²สัมภาษณ์ ประยูร จรรยาวัฒน์, 9 กุมภาพันธ์ 2521.

อะไรก็เพอะไปแล้ว โปรรคนเฝ้าว่ามีอีกหลายแสนหลายล้านพ่อบ้านที่ประพาศยั้งงี้ในทุกวันนี้
 ทั้งนี้เพราะสภาพสังคมในเมืองไทยนั้นเสมือนอยู่ในภาวะสงครามจิตใจของคน จึงกลายเป็นจิตใจ
 ของคนเมื่อสมัยสงครามเอเชียบูรพาอีกหน คนสมัยนั้นนี้ก็จะ เป็นชู้กันก็เป็นทนต์ นี้ก็จะสมสู่กัน
 พอหลบหลุมหลบภัยด้วยกันพอหวอปลอดภัยคั่งขึ้นทั้ง ๆ ที่ไม่รู้จักกันไม่ถามชื่อแซ่กัน ก็จึงมีมือกัน
 ไปสมสู่ ความรับผิดชอบทั้งหลายไม่มี ไม่มีความอะไรจะเกิดขึ้นข้างหน้า มีเงินไซ้ ๆๆ ใหญ่หมก
 ไมกล้าวอกในวันรุ่งขึ้น นี้เป็นสภาพจิตใจของคนสมัยสงคราม และอยู่ในภาวะสงคราม เมื่อสมัย
 สงครามเอเชียบูรพาระเบิดตูม ๆ นั้น ไม่มีผิดอะไรเลยกับสมัยนี้ ฉะนั้นใครบอกวาทานเมือง
 เราไม่อยู่ในภาวะสงครามได้อย่างไร ก็จิตใจคุณมันบอกให้ออกอย่างนี้แล้ว ผมเคยสอนลูกสาว
 ผมเสมอว่า แกจะเรียนอะไรก็เรียนเถิด แต่พอขอใ้แก่ลูกเรียนอาชีพที่หางานทำง่าย ๆ
 ไม่ต้องวิ่งหางานทำ เมื่อได้งานทำเงินเดือนมันคงแก่จะไ้ไ้ไม่ต้องงอแงผู้ชาย ผู้ชายทุกวันนี้ขอลูก
 อยานี้กว่าเหมือนพ่อทุกคนนะ เพราะเหตุว่าโลกทุกวันนี้เป็นของผู้ชาย ผู้ชายกับผู้หญิง เกิดพร้อม
 กันจริงอยู่ แต่การใช้ชีวิตนั้น ผู้ชายเขาใช้ชีวิตโคม่ากว่า และราเว้งโลดโผนทกระแมน ไ้
 ลวดมากกว่าผู้หญิง ฉะนั้นการมีงานทำเป็นหลักแหล่งจึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับลูกผู้หญิงยุคใหม่มี
 ลูกจะไ้ไ้ไม่ของงอแงผู้ชาย/ผมสอนลูกสาวของผมอย่างนี้อยู่เป็นประจำ ผู้วั้นเห็นควรมีไ้มี เห็น
 ไม่ควรมีก็อย่ามีมันเสียเลยก็ยังไม่พอ ผู้หญิงไม่เหมือนผู้ชาย หรือมีแล้วไม่ชอบใจก็เลิกมันเสียก็ยังไม่
 ไ้ เรามีเงินเดือนกิน ไ้เรื่องทีโโบราณักพูดกันว่าไ้ผู้ผิดคิดจนตัวตายนะหมดสมัยแล้วเซย
 แล้ว ลูกเอย สมัยนั้นผู้หญิงเกาะตัวกิน ผู้หญิงไม่ควรรหยาเพราะสิทธิจะหมกไป ลูกอาจจะออกไป
 คาย การทำพินัยกรรมของสามีโ้โ้ใหญ่กันนั้น ทำไ้ไ้โดยบอกสามีให้ทำพินัยกรรมให้ลูก เมื่อหน
 ไม่ไหวอย่าคิดฆ่าตัวตายเอาทางพระเจ้าค้ำที่ว่าการไม่จงเวร เป็นของบุขาพระที่มีค่าสูงสุด¹

ประยูร จรรยาวัณ ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับปัญหาของครอบครัว สภาพความเป็นอยู่ของสังคม
 ไทยที่ปรากฏในภาพการ์ตูนเป็นจำนวนมากและบทความตอบปัญหา ที่มีผู้เขียนมาถามมากมายเขาก็ได้
 เสนอแนะ ท่วงตั้ง วิงวอน ประกอบกันไปดังเช่น

สโมสรข้าราชการคือแหล่งทำลายชีวิตและความสุขของครอบครัวของข้าราชการ เพราะร้อย
 ทั้งร้อยเป็นแหล่งอบายมุขทั้งนั้น ควรจะขอเวลาให้สิ้นเขาเซย เปิดหาโ้เย็นถึงหมหนึ่งก็ควร
 จะพอหรือจะไ้ไ้ส่วยกว่านั้น ก็เปิดวันเววันหรือเปิดเฉพาะเย็นวันศุกร์วันเคียว เดือนหนึ่งยอม
 ไ้ "มั่ว" กันสิ้นหนพอไหว นี้ทุก ๆ ๆ ๆ วัน ข้าราชการควรก็เสียคนกันบนสโมสร ตั้บแข็งมั่ง คืดการ
 พันหนี่สินลนพนตัวมั่ง ชีวิตครอบครัวซึ่งควรที่พอบานจะกลับบานไปพรวนคืนรคนำคนไม่สร้าง
 บรรยากาศในชีวิตรอบครัวให้สดชื่น ลูกเตาจะไ้ไ้คอบอนใจ คาเหลา คาบิลเสียด ควรจะเป็น

¹ประยูร จรรยาวัณ, "สารพันปัญหาตามประสาสุขเล็ก," ไทยรัฐ (26 สิงหาคม
 2515): 10.

ค่าขนมของลูก ต้องมาสูญเสียบนสโมสรมืดนอนละไม่รู้เท่าไรต่อเท่าไร ยิ่งไปกว่านั้น การพนัน ยังมีโอกาสสิ่งพอบานใหม่มา เป็นหนี้ เป็นสิน เสียคนไปมากตอมากอย่างน่าเสียดาย ผมขอวิงวอนย้ำอีกครั้งว่า ถึงเวลาแล้วที่ทางการควรจะต้องปลุกฝังความ "ประหยัด" ให้แก่ข้าราชการจะได้ไม่เสียคน เสียราชการ เสียอนาคตลูกเมีย สโมสรมืดราชการควรจะเป็นสถานที่เล่นกีฬา กลางแจ้ง เช่น แบดมินตัน เทนนิส ตะกร้อ หรือแม่แต่บิงปอ ยิงกีฬารานเหลา บิลเลียดและไพคิง เช่นทุกวันนี้¹

กิจวัตรประจำวัน

โดยปกติ ประยูร จรรย์วามษ์ นอนดึกตื่นสาย ชอบวาดการ์ตูนอ่านหนังสือทุกประเภทในเวลากลางคืน และบ่อยครั้งที่วาดการ์ตูนในตอนกลางคืนแล้วนำมาแก้ไขเพิ่มเติมในตอนเช้า ประยูร จรรย์วามษ์ จะตื่นนอนประมาณ 04.00 นาฬิกา ขับรถนำอาหารไปเลี้ยงแพะนม ซึ่งเขาเริ่มเลี้ยงมาตั้งแต่ พ.ศ. 2490 จนกระทั่งทุกวันนี้ (พ.ศ. 2520) เขาเลี้ยงแพะนม มิได้มีจุดประสงค์เพื่อการค้าขาย แต่ด้วยใจรักในการที่จะทำให้แพะนม มีคุณภาพดีขึ้น (Up-grade) จนกระทั่งแพะนมของเขาสามารถให้ปริมาณนมสูงขึ้นจาก 2 ขวดแม่โขง แต่ก่อนถือว่าสูงสุดเป็น 6 ถึง 6 ขวดแม่โขงครั้งต่อวัน²

หลังจากเลี้ยงแพะจะกลับมาพักผ่อนที่บ้านจนกระทั่ง 7.00 น. จึงตื่นมาดูแลค่าน้ำต้นไม้ซึ่งปลูกไว้หลายชนิดภายในบริเวณบ้าน จากนั้นนำภาพการ์ตูนตรวจดูก่อนนำส่งโรงพิมพ์ แต่บางครั้งก็เขียนที่สำนักงานแล้วส่งที่พิมพ์ บ่อยครั้งที่เขาเขียนให้เปล่าและเพื่อการกุศล เขามีความเต็มใจเสมอเมื่อได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรบ้าง, ผู้บรรยายบ้าง ตามสถาบัน องค์กรต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ประสบการณ์ในชีวิตของเขา และเขาชอบที่จะพบปะกับบุคคลทุกระดับชั้น ศึกษาหาความรู้เรื่องต่าง ๆ เช่น การเกษตร การเลี้ยงสัตว์ หรือความรู้ทั่วไป เขาจะนำมาถ่ายทอดให้ผู้อ่านทราบในคอลัมน์ "ขบวนการแก๊ง" นอกจากจะได้ทดลองค้นคว้าในเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ขณะนี้เขากำลัง

¹ ประยูร จรรย์วามษ์, "สารพันปัญหาตามประสาตุขเล็ก, "ไทยรัฐ (19 กุมภาพันธ์ 2516): 10.

² ประยูร จรรย์วามษ์, ขบวนการแก๊ง (กรุงเทพมหานคร: ตอพงษ์การพิมพ์, 2520), 5: 66.

ทดลองเรื่องตัว Meal worm ซึ่งเป็นแมลงชนิดหนึ่ง เหมาะที่จะใช้เป็นอาหารสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ ที่ชอบกินแมลง การทดลองนี้ได้ประสบความสำเร็จแล้วคือ สามารถผลิตแมลงชนิดนี้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ สำหรับปริมาณนั้นสามารถผลิตได้ตามจำนวนที่ต้องการ¹

การถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้ต่าง ๆ อย่างไม่มีคั้งอำพรางของประยูร จรรย์วรางษ์ กล่าวได้ว่าเขามีคุณสมบัติของความเป็นครูอยู่ด้วย ซึ่งในสมัยที่เขามีอายุได้ 17-18 ปี เขาได้ชักชวนเด็กแถวละแวกบ้าน (หลังวัดส้มเกลี้ยง) มาทวนวิชา ภาษาอังกฤษ และคณิตศาสตร์ ให้วันละชั่วโมงครึ่งทุกวันเว้นวันเสาร์ อาทิตย์ โดยไม่เก็บเงินพร้อมกับโน้มน้าวใจให้บรรดาเด็ก ๆ รักการเรียน โดยต้มถั่ว ต้มมัน ต้มเผือกให้รับประทานกันอีกด้วย บางวันมีสตางค์มากก็ต้มไข่หวานเลี้ยง นับได้ว่าเป็นความสุขความพอใจในการกระทำนี้ เพราะเด็กบางคนที่เขาเคยทวนวิชาให้ นั้น ปัจจุบันได้รับราชการมีตำแหน่งยศฐาบรรดาศักดิ์ที่สูงพอควร นอกจากนี้คุณสมบัติที่นักเขียนการ์ตูนควรจะมีเป็นอย่างยิ่งคือ ความเป็นผู้ช่างสังเกตในสิ่งแวดล้อมรอบตัว ดังจะเห็นได้ว่า ผลงานภาพล้อการเมืองและสังคมของประยูร จรรย์วรางษ์ ทั้งภาพและคำบรรยายได้หยิบยกปัญหาที่น่าสนใจโดยที่ฝ่ายบริหารประเทศอาจมองข้ามไปได้ คุณสมบัติต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่ช่วยส่งเสริมให้เขาเป็นนักเขียนการ์ตูนที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของเมืองไทย

ส่วนอาหารที่ประยูร จรรย์วรางษ์ รับประทานอยู่เป็นประจำขณะนี้คือ สารพัดถั่วที่นำมารวมกันแล้วอบใส่เกลือเล็กน้อย แล้วใส่ถุงใส่ซวกไว้เคี้ยวกรุบ ๆ เป็นการแก้ความทิวและทำให้ร่างกายมีความทนทานที่จะปฏิบัติงานต่าง ๆ ต่อไปได้ เขาค้นพบการรับประทานอาหารแบบนี้ หลังจากที่เขาพักรักษาตัวจากการป่วยเป็นโรคหลอดเลือดในหัวใจตีบ หัวใจเป็นแผลถึงสองแห่งเป็นเวลา 4 เดือน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน-กันยายน 2513 เมื่อเขาได้ออกจากโรงพยาบาลแล้ว จึงพยายามควบคุมเรื่องอาหารตามแพทย์สั่ง วันหนึ่งไปพบแขกชายตัวเอาเตี๋ยถั่วมัน ๆ ทู่นหัวสวนมาจึงเกิดความคิดขึ้นมาว่า ในถั่วเหลืองมีโปรตีน 51 เปอร์เซ็นต์ คาร์โบไฮเดรต 36 เปอร์เซ็นต์ ไขมัน 17 เปอร์เซ็นต์ (ชนิดไม่สะสมไว้ที่พุง) เขาจึงเริ่มเปลี่ยนอาหารทันที ข้าวที่เคยทาน 3 มื้อ ลดลงเป็นข้าวต้ม

¹สัมภาษณ์ ประยูร จรรย์วรางษ์, 10 มีนาคม 2521.

สัก 2 ชั่วโมงก่อนนิมหรือตอนจบ เนื้อสัต์กับผลไม้นั้นละ 1 งาน และตลอดเวลาที่รู้สึกหิวจะทานสารพัด
ตัวตั้งแต่นั้นมา น้ำหนักของ เขาก็อยู่ในระดับคงที่เรื่อยมาจนปัจจุบัน¹

ความประทับใจในชีวิต

ภายหลังจากทราบผลชนะการประกวดการ์ตูนสันติภาพในปี พ.ศ. 2503 ทางหัวหน้าแผนก
วัฒนธรรมของสำนักงานแถลงข่าวสารออเมริกัน (USIS) ได้เชิญชวนประยูร จรรย์วางษ์ ไปทัศน-
จรประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งในระยะนั้นมักจะเลือกเชิญบรรดานักหนังสือพิมพ์ลัดเปลี่ยนกันไป แต่
ประยูร จรรย์วางษ์ ได้ขอร้องว่าถ้าจะให้ไปขอทุนงานดีกว่าเที่ยวคูเมือง ความตั้งใจของเขาต้อง
การทุนงานในโรงถ่ายทำภาพยนตร์การ์ตูนในสหรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งของคีสนีย์โปรดักชั่น ซึ่งทาง
สำนักงานแถลงข่าวสารออเมริกันจัดให้ไม่ได้ เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาไม่เสรีภาพมากการจะ
อนุญาตให้ชมกิจการโดยเฉพาะอย่างยิ่งของเอกชน แล้วต้องขออนุญาตซึ่ง เขาจะตอบปฏิเสธก็ได้ ดัง-
นั้นเรื่องการไปสหรัฐอเมริกาจึง เนิ่นนานเรื่อยมา

อยู่มาวันหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระ-
หม่อมให้ประยูร จรรย์วางษ์ เข้าเฝ้าเป็นการส่วนพระองค์ และเมื่อทราบถึงสาเหตุที่ประยูรยังไม่
ไปสหรัฐอเมริกา เพราะมีความปรารถนาจะศึกษากิจการของวอลท์ คีสนีย์ พระองค์จึงมีพระมหา
กรุณาธิคุณฝากฝังประยูร จรรย์วางษ์ แก่นายวอลท์ คีสนีย์ เป็นการส่วนพระองค์ เมื่อวันที่ 3
สิงหาคม 2503 ประยูร จรรย์วางษ์ ออกเดินทางสู่ประเทศสหรัฐอเมริกา เป้าหมายปลายทางคือ
คีสนีย์ โปรดักชั่น เบอร์แบงก์ ฮอลลีวู้ด ปรากฏว่าวันที่ประยูร เดินทางไปถึงได้รับการต้อนรับอย่าง
เอิกเกริกจากเจ้าหน้าที่ผู้ให้ระดับบริหารของโรงถ่ายและนายวอลท์ คีสนีย์ มายืนคอยต้อนรับ ประยูร
จรรย์วางษ์ ถึงกับตกตะลึง ดังนั้นเมื่อได้โอกาสอยู่คานล่ำพั่งกับนายวอลท์ คีสนีย์ จึงเล่าความจริงให้
นายคีสนีย์ ทราบโดยละเอียดว่าตัวเอง เป็นเพียงนักเขียนการ์ตูนเล็ก ๆ คนหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวทรงมีพระมหากรุณาธิคุณฝากฝังมา

¹สัมภาษณ์ ประยูร จรรย์วางษ์, 10 มีนาคม 2521.

ตลอดเวลา 6 เดือนที่ได้ดำเนินงานในคีสนีส์โปรดักชัน ประยูร จรรย์วามษ์ ได้ใช้ความอดทนและความเพียรที่มีมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว มุมานะเพื่อให้ได้ความรู้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้โดยเข้ารับการศึกษาจนครบทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ สามารถรู้เทคนิคการทำภาพยนตร์การ์ตูนอย่างละเอียดทุกแผนกจนขาดแต่ความชำนาญเท่านั้นเพราะเจ้าหน้าที่ของคีสนีส์โปรดักชันแต่ละคนมีความชำนาญกันมา 10 ปี บางคนถึง 30 ปีก็มี

ในระบายนั้นมีเพียง 3 คนเท่านั้นที่ได้เข้าดำเนินงานในคีสนีส์โปรดักชัน ประยูร จรรย์วามษ์ เป็นคนที่ 3 คนที่ 1 เป็นชาวเปอร์โตริกัน คนที่ 2 เป็นชาวฟิลิปปินส์ ทั้ง 2 คนนี้เมื่อฝึกงานสำเร็จแล้ว เข้าทำงานในคีสนีส์โปรดักชันเลยค่าจ้างอาทิตย์ละ 20 เหรียญอเมริกัน แต่ประยูร จรรย์วามษ์ ตอบปฏิเสธ เนื่องด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงขอกลับประเทศไทยเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2503 และได้หันออกรายการโทรทัศน์ถวายพระพรเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2503¹

ชีวิตในปัจจุบันและครอบครัว

ในช่วงระยะเวลาที่ประยูร จรรย์วามษ์ ทำงานเป็นเสรีไทยและออกหนังสือพิมพ์อโยธยาโดยที่ตัวเขาทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการตามความสนับสนุนของฉวิล อุคค จ่าลอง คาว เรือง เตียง ศิริพันธ์ โดยมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทยเพื่อหารายได้มาเลี้ยงพวกเสรีไทยนั้น เขาตรากตรำทั้งคองานหนังสือพิมพ์และงานเสรีไทยจนกระทั่งนางสาวบุญล่อม พฤษศิริ ลูกสาวเจ้าของโรงพิมพ์พฤษศิริ ตำแหน่งสมุหบัญชีซึ่งเป็นผู้มาเก็บเงินค่าพิมพ์ต่าง ๆ พร้อมกับนำข้าวปลาอาหารมาให้ประยูร จรรย์วามษ์ อยู่เป็นประจำมีความเห็นใจและเข้าใจซึ่งกันและกันประยูรจึงขอแต่งงานด้วยเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2489 และเมื่อแต่งงานแล้วก็ให้ภรรยาแยกตัวออกจากกองมรดกของเธอเสีย ต่อมาปี พ.ศ. 2492 ภรรยาของเขาาก็ให้กำเนิดบุตรชายคนโตประยูรตั้งชื่อว่าสุข เล็กจากชื่อตัวการ์ตูนเอกที่เขารักมากที่สุดและเป็นคำภาษาไทยแท้ ๆ นอกจากนี้ยังเป็นชื่อที่ก่อให้เกิดความเมตตาแก่บุตรของคนไม่ว่าจะไปอยู่ที่ใดเมื่อเอ่ยชื่อก็จะทราบว่าเป็นบุตรใครปัจจุบันบุตรชายคนโต(สุข เล็ก)ทำงานที่ธนาคารแห่งประเทศไทยในตำแหน่งผู้ออกแบบ

¹สัมภาษณ์ ประยูร จรรย์วามษ์, 20 มีนาคม 2521.

ชนบัตรตามคุณวุฒิที่เขาไคร้¹ เรียนมาเริ่มจากวิชาวาดเขียนในประเทศอังกฤษ และฝึกงานด้านการออกแบบชนบัตรอยู่กับบริษัทโธมัส เคอ ลารู (Thomas de La Rue) ที่กรุงลอนดอน และในยุโรปอีกหลายประเทศ รวมเวลาที่อยู่ในต่างประเทศถึง 12 ปี

ความตั้งใจของประยูร จรรย์วามษ์ ว่าถ้ามีบุตรชายคนที่ 2 จะตั้งชื่อว่าสุคฤทธิ เพราะในช่วงนั้นประยูร จรรย์วามษ์ รักใคร่ใกล้ชิดกับ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เจ้าของและผู้อำนวยวงการหนังสือพิมพ์สยามรัฐ (ในสมัยนั้น) แต่ปรากฏว่าบุตรคนที่ 2 เป็นหญิงเกิดปี 2499 ประยูร จรรย์วามษ์ จึงตั้งชื่อให้ว่า สุครัก โดยได้แรงคล้อยใจจากชื่อของ ศาสตราจารย์ สุทธิลักษณ์ อ่ำพันวงศ์ เพื่อนสนิทซึ่งได้ร่วมทำหนังสือด้วยกัน แต่ประยูร จรรย์วามษ์ ชอบชื่อที่เป็นภาษาไทยแท้ ๆ ขณะนี้ (ปี 2521) สุครัก เป็นนิสิตปี 4 คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย¹

ปัจจุบันครอบครัวของเขาพักอยู่ที่ 332 ถนนเสนานิคม 1 ซอยโรงงานชูชุกี กรุงเทพมหานคร โทรศัพท์ 5790877 บนเนื้อที่ 2 ไร่ ซึ่งได้ปลูกพันธุ์ไม้ต่าง ๆ มีห้องทำงานส่วนตัว เป็นโรงภาพยนตร์การ์ตูน มีเครื่องถ่ายทำภาพยนตร์การ์ตูน 2 เครื่อง เครื่องแรกตั้งชื่อขึ้นส่วนสำคัญมาจากอเมริกาแบบของวอลท์ดิสนีย์ และอีกเครื่องตั้งชื่อจากประเทศญี่ปุ่นที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพดีกว่าเครื่องแรกพร้อมอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น สีระบายภาพกว่า 100 สี ฟิล์มถ่ายทำภาพยนตร์การ์ตูน ถึงแม้จะมีอุปกรณ์ครบถ้วนก็ตาม แต่ขาดเวลาและแรงคล้อยใจ แต่เขาก็มีโครงการจะทำภาพยนตร์การ์ตูนขนาด 5-10 นาที โดยจะเป็นภาพยนตร์การ์ตูนแบบแฟนตาซี (Fantasy) คอนข้างจะยากสำหรับเด็กแต่เขาจะสร้างแบบใหญ่เข้าใจง่ายที่สุดโดยใช้เพลงไทยเดิมชื่อ เพลงเขมรไทยโยค นำมาเป็นโครงเรื่อง นอกจากนี้อุปสรรคสำคัญในการจัดทำอย่างหนึ่งคือ เรื่องเงินทุนในการผลิตภาพยนตร์การ์ตูน ซึ่งต้องใช้จ่ายสูงมากเนื่องจากการเคลื่อนไหวของตัวการ์ตูนแต่ละครั้งต้องวาดภาพขึ้นใหม่อีก 1 ภาพ ทุกครั้งเมื่อฉายออกมาเป็นภาพยนตร์การ์ตูน 24 ภาพ จึงจะได้ 1 เฟรมใน 1 วินาที จึงต้องใช้ภาพเป็นจำนวนมาก เขาได้ถ่ายทอวิชาความรู้แก่เด็กกลุ่มหลังไว้หลายคน และปัจจุบันมีหลายคนที่มีชื่อเสียง เป็นนักวาดภาพล้อการเมืองและสังคม ประจำหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ

¹ สัมภาษณ์ ประยูร จรรย์วามษ์, 20 มีนาคม 2521.

ภาพถ่ายของเข่าที่เขามีความตั้งใจไว้สำหรับช่วงสุดท้ายของชีวิตเป็นภาพ ขาว-ดำ ขนาด 18 คูณ 14 นิ้ว ทำนั้งมือถือปากกาวาดภาพไม่สวมเสื้อภายในห้องทำงานส่วนตัว ที่สำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เขามีได้มีความคิดที่จะอนุญาตให้คนอื่นหรือวางวัลเกียรติยศต่าง ๆ ที่ได้รับ แต่ในแง่ความจริงของชีวิตคนทุกคนที่เกิดมาไม่ว่าจะมีหรือยากจน เมื่อตายไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำสมบัติที่มีอยู่ติดตัวไปได้แม้แต่ชิ้นเดียว เขาเรียกภาพถ่ายภาพนี้ว่า "มาเปล่าไปเปล่า" และมรดกสองชิ้นสุดท้ายที่ประยูร จรรย์ววงษ์ ขอมอบให้กับสังคมคือ ร่างกายกับดวงตา โดยอุทิศให้โรงพยาบาลศิริราช และศูนย์ดวงตาสภากาชาดไทย¹

ความคิดเห็นของยูริ จักคุนเคย

ประยูร จรรย์ววงษ์ ได้กล่าวถึงเพื่อนสนิทและเพื่อนร่วมงานส่วนมากก็เสียชีวิตไปบ้าง หากการติดต่อกันบ้างช่วยหน้าที่การงานของแต่ละบุคคล แต่มี 3 ท่านที่ประยูร ได้กล่าวถึงว่าเป็นบุคคลที่เขารักและนับถือคือ ศาสตราจารย์ สุทธิลักษณ์ อ่ำพันวงษ์ ศาสตราจารย์ แมนมาส ชาวลิท และศาสตราจารย์ คุณรัฐจวน อินทรกำแหง² ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ขอสัมภาษณ์ท่านทั้ง 3 ถึงบุคลิก-ลักษณะและผลงานของประยูร จรรย์ววงษ์

ศาสตราจารย์ สุทธิลักษณ์ อ่ำพันวงษ์ ได้ทำงานร่วมกับประยูร จรรย์ววงษ์ โดยเป็นนักเขียนคอลัมน์ ในนิตยสารสยามสมัยด้วยกัน ได้กล่าวว่า ประยูร จรรย์ววงษ์ เป็นผู้มีอารมณ์ดี แจ่มใสอยู่เสมอ สุขุม สนใจผู้อื่นต้องการสร้างสังคมให้ดีขึ้น มีความคิดความเห็นของตนเอง เป็นเพื่อนที่ดีเยี่ยมเพื่อพ่อแม่และช่วยเหลือผู้อื่นทั้งการงานและส่วนตัว สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานของประยูร จรรย์ววงษ์ นั้นเห็นว่าเป็นผู้สามารถเขียนการ์ตูนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ดูได้ มีส่วนในการช่วยชาติบ้านเมืองให้พัฒนา การ์ตูนการเมืองเป็นการช่วยสร้างสรรค์และให้แง่คิดที่เป็นประโยชน์แก่รัฐบาล การ์ตูนขบวนการแก๊ง เขียนคำอธิบายและภาพฉาย ๆ เหมาะสมกับชาวบ้านทั่วไป ช่วยเผยแพร่อาชีพและการปรุงอาหาร ลักษณะพิเศษของผลงาน ของ ประยูร จรรย์ววงษ์ มีลักษณะเฉพาะ

¹ สัมภาษณ์ ประยูร จรรย์ววงษ์, 22 มีนาคม 2521.

² สัมภาษณ์ ประยูร จรรย์ววงษ์, 19 พฤศจิกายน 2520.

ไม่เหมือนผู้อื่นทั้งในคำภาพและเรื่อง มีชีวิตชีวาและเห็นจริง เห็นจังทั้งภาพและคำบรรยาย สำหรับการขุนขบวนการแก่น คุณแล้วเพลินเพลินพร้อมให้ความรู้¹

ศาสตราจารย์ แมนมาส ขวลิต กล่าวว่านิทานไทยที่ประยูร จรรยาวงษ์ นำมาเขียนจะแทรกความคิดเห็นแทรกคติให้ไว้ และถึงจะเป็นนิทานพื้นเมืองแต่จะแทรกการเมืองและสังคมไว้ด้วยลักษณะของภาพมีความเคลื่อนไหวแสดงอารมณ์ ความรู้สึก ลักษณะภาพดูเข้าใจง่าย ภาพให้อารมณ์ขันที่เด็ก ๆ ชอบเพราะคูมีชีวิตชีวาโดยเฉพาะภาพสัตว์ซึ่งมีบุคลิกของคนเขียนได้ดี²

ศาสตราจารย์ คุณัญจวน อินทรกำแหง เป็นผู้ที่ได้อธิบายตามผลงานของประยูร จรรยาวงษ์ มาตลอดและเคยร่วมการอภิปรายสนทนาจึงได้เคารพและนับถือซึ่งกันและกันท่านได้กล่าวว่าการนำวรรณคดีไทยมาเขียนเป็นการขุนเป็นการทำให้วรรณคดีของไทยมีชีวิตขึ้นมาในความรู้สึกของคนอ่านเพราะเหตุว่าเด็ก ๆ หนู ๆ สาว ๆ ไม่ค่อยมีความอดทนที่จะไปอ่านวรรณคดีไทยด้วยตนเองพอมาคูการขุนมีภาพคำพูดประกอบซึ่งประยูร จรรยาวงษ์ ทำได้ดี ทำให้กล่าวได้ว่าประยูร จรรยาวงษ์ ได้ทำให้วรรณคดีไทยมีชีวิตขึ้นมาในความรู้สึกของคนอ่านและทำให้คนอ่านสามารถเข้าไปจับในเนื้อหาสาระของวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ ได้เร็วขึ้น เพราะการเดินเรื่องแบบการขุนเปรียบเสมือนการกำกับละครบนเวที ที่จะยึดเยื่อไม่ได้ สิ่งใดต้องตัดก็ตัดออกไป การใช้ถ้อยคำภาษาอย่างไรจึงเหมาะกับคนปัจจุบัน สำหรับภาพล้อการเมืองและสังคมมิใช่จะมองเฉพาะในปัจจุบันแต่จะมองย้อนไปในอดีตนำมาบวกกับปัจจุบัน แล้วคาดคะเนไปในอนาคตว่าจะเกิดอะไรขึ้นเช่น ภาพการส่งทีมิบปองของไทยไปเมืองจีน นักเขียนภาพล้อการเมืองในปัจจุบันจะเขียนอย่างชนิดตรงไปตรงมาคิดอย่างไรก็เขียนอย่างนั้นแล้วใช้คำพูดเหมือนกับเกรงว่าคนอ่านจะไม่เข้าใจแต่ภาพการขุนของประยูร บางที่ต้องใช้ความคิดถึงจะคิดได้ว่าสิ่งที่เขาจะบอกคืออะไร ศิลปะของการเขียนแตกต่างกันนั้นอาจจะเป็นเพราะประสมกรรมของประยูร จรรยาวงษ์ ในการเขียน

¹สัมภาษณ์ สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์, หัวหน้าฝ่ายวิชาการโรงพิมพ์คุรุสภา, 19 เมษายน 2521.

²สัมภาษณ์ แมนมาส ขวลิต, รองอธิบดีกรมศิลปากร, 26 พฤศจิกายน 2520.

การ์ตูน. ซึ่งมีระยะเวลายาวนาน ความเป็นผู้ใหญ่' ความสุขุมรอบคอบ ศิลปความคิดของเขา จึงมีมากกว่า¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

¹สัมภาษณ์ คุณรัญจวน อินทรกำแหง, อาจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 21 มีนาคม 2521.

"มาเปล่า ไปเปล่า"